

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Pigtraad-Gestapofangen

Nr. 4
August
1992

Landsforeningen Gestapofangerne havde i år henlagt sit årsstævne til Vedersø og besøgte bl.a. Vedersø Præstegård. På gårdspladsen går Lise Munk rundt og byder hver enkelt velkommen.

(Foto: Tage Høgsgaard).

Kammeraternes Hjælpefond

Stiftet 1945

Henvendelse om hjælp i henhold til fondens fundats rettes til kontorchef, cand. jur. Hans Andersen, Sløsevej 19, 4894 Øster Ulslev. 53 86 55 59.

Henvendelse ang. feriehjemmet på Kegnæs rettes til overlærer Preben Feddersen, 5874 Lunde-
borg, Hesselager. 62 25 14 77. (Der er 7 senge). Feriehomeets adresse er: Flejmosen 4, Østerby, 6470
Syd-Als, Als. 74 40 53 42.

Tilsynsførende: Ejler Mortensen, Nørregade 6, 6440 Augustenborg, tlf. 74 47 17 04.

Medlemmer: Iflg. fundatsen paragraf 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere,
der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske
fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre.

På fondens møde den 24. september 1977 besluttedes det, at fondens virksomhed især skulle samles
om at videreføre feriehjemmet på Kegnæs, at videreføre bladet »Pigtraad« og at søge sikret, at 4. maj
fortsat højtideligholdes i Ryvangen.

Forretningsudvalget:

Formand: Kontorchef, cand. jur. Hans Andersen.

Sløsevej 19, 4894 Øster Ulslev. Tlf. 53 86 55 59.

Næstformand: Civilingeniør Mogens Dyre,

Kærvej 14, 6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 86 26.

Kasserer: Skræddermester Povl Brandt, Glerupvej 19, 2610 Rødovre. Tlf. 42 91 13 72. Giro 1000 780.

Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Chr. Winthers Vej 1, 8600 Silkeborg. Tlf. 86 81 07 09. Giro 1000
780.

Overlærer Preben Feddersen, Caroline Amalievej 11, Lunde-
borg, 5874 Hesselager. Tlf. 62 25 14 77.

Den øvrige bestyrelse består af:

Kontorchef Niels Christian Andersen
Volmersvej 5, 6330 Padborg
Tlf. 74 67 31 53

Sektionschef Hans Bøjlund
Skovparken 7, 6000 Kolding
Tlf. 75 52 96 11

Direktør G. Jespersen
Gullestrupvej 7, 7400 Herning
Tlf. 97 12 11 84

Direktør Bernth Johannesson
Jacobs Allé 16, 2.th.,
1806 Frederiksberg C
Tlf. 31 31 86 86
Sommer 42 30 64 58

Læge Axel Jørgensen
Duebrødrevvej 14, 9000 Aalborg
Tlf. 98 10 15 80

Oberst K. Kjeldsen
Tingagerhjemmet, 5750 Ringe
Tlf. 62 62 31 63

Tandtekniker Leo Kæraa
Dalsvinget 1, 8270 Højbjerg
Tlf. 86 27 04 28

Herreekviperingshandler
Carl Otto Larsen,
Lærkevej 6, 6440 Augustenborg.
Tlf. 74 47 11 60

General Fl. B. Larsen
Lundsgårdsvej 16, 4180 Sorø
Tlf. 53 63 59 20

Forvalter Axel Lauritzen
Lundtofteparken 42, 2.tv., 2800 Lyngby
Tlf. 42 88 12 42

Overbetjent Ejler Mortensen
Nørregade 6, 6440 Augustenborg
Tlf. 74 47 17 04

Redaktør Johs. Rasmussen
Ømkulevej 9, 7100 Vejle
Tlf. 75 82 65 72

Provst Poul Riis
Hostrupgade 9, 4200 Slagelse
Tlf. 53 53 35 34

Maskinmester H.P. Skjoldborg
Skovbrinken 9, 6400 Sønderborg
Tlf. 74 42 57 07

Fhv. bestyrer
Solveig Skjøtt
Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose
Tlf. 42 48 56 74

Fangesammenslutningens Rekreatjonsfond

Fonden, der er stiftet af SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45,
yder støtte til rekreatjonsophold for tidligere fanger og andre invaliderede fra frihedskampen.

Ansøgningsskema kan rekvireres hos formanden: Jakob Jensen, Højager 12, 3230 Græsted, eller i de
enkelte foreninger. Der kan bevilges støtte på indtil 75 pct. af rekreatjonsopholdets samlede pris, dog
max. kr. 4.000.

Der ydes støtte til ophold på egentlige rekreatjons hjem, kuranstalter, sanatorier etc. Til ophold af mere
feriemæssig karakter kan der ikke bevilges støtte.

Ansøgningsskemaet skal ved indsendelsen være udfyldt således, at samtlige spørgsmål er besvaret.
Den i skemaet nævnte dokumentation skal være bilagt. Originale bilag vil blive returneret sammen med
besvarelsen.

Da bevilgede beløb ikke kan udbetales til ansøgeren, men kun til rekreatjonsopholdets arrangør, må
skemaet indsendes i så god tid, at svaret kan være fremme, inden betaling for opholdet skal finde sted.
Det må påregnes, at behandlingen af ansøgninger i fondens bestyrelse tager omkring 14 dage.

Neuengamme Foreningens Rekreatjons- & Hjælpekasse til fordel for Frihedskampens Ofre

Adresse: c/o Frihedsfondens kontor, Æbeløgade 1, 2100 København Ø.

Midlerne fra salg af frimærker med overpris, til fordel for frihedskampens ofre og deres minde, udgivet i
anledning af 40 års dagen - 4. maj 1985, uddeles til rekreatjons formål eller -hjælp i særlige trangstilfælde.
Beløb kan søges af danske statsborgere, der er - eller vil kunne anderkendes - i henhold til lov om
erstatning til besættelsestidens ofre § 1a.

Anmodning om ansøgningsskema sendes til ovenstående adresse.

Bladet

Pigtraad- Gestapofangen

ABONNEMENT, BLADREGNSKAB OG ANNONCER

Jens Erik Finderup
Gadstrupparken 3
4621 Gadstrup
42 39 09 91
Giro 9 31 54 54

Årsabonnement 80.- kr.
Udenfor Skandinavien betales
et portotillæg på 80.- kr.

Eventuelle fejl i besørgelsen af
bladet rettes hurtigst muligt
ved henvendelse til udle-
veringspostkontoret.

REDAKTION

Johs. Fosmark
(ansvarshavende)
Chr. Winthers Vej 1
8600 Silkeborg
86 81 07 09

Kaj Christensen
Præstegårdsvænget 16
5210 Odense NV
66 13 80 10

TRYK

Fjerritslev Avis Offset

INDE I BLADET:

Hitler og 8 millioner unge 87
Gestapofangerne besøger
Vedersø 88
5. maj på Skamling 89
29. august og flåden 90
Runde dage 93
Hun hentede kz-fangerne
hjem.....95
Smykkeskrinet i Celle 97
Bøger.....99
Foreningerne 104-106
Mindeord 106

De følgende numre af vort
blad udkommer 15/10 og 15/11
1992. Stof må være redaktio-
nen i hænde senest en måned
før.

Pigtraad - Gestapofangen

NR. 4

AUGUST 1992

47. ÅRGANG

Organ for Kammeraternes Hjælpefond og Sammenslutningen af danske fanger fra Frihedskampen 1940-45

Buchenwald-klubben · Dachau-klubben · Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen
Landsforeningen Gestapo-Fangerne · Foreningen af Gestapofanger fra besættelsen · Hannover-Stöcken-gruppen
Horserød-Foreningen · Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme
Ravensbrück-gruppen · Sachsenhausen-foreningen · Stutthof-foreningen · Theresienstadt-foreningen

Hitler manipulerede med 8 millioner unge

I januar 1937 udsendtes i Tyskland den befaling, at alle piger og drenge i alderen 10 til 18 år skulle melde sig til tjeneste i Hitlerjugend og for pigernes vedkommende i BDM (Bund Deutscher Mädel) for at opdrages »legemligt, åndeligt og sædeligt i HJ (BDM) til tjeneste for folket og folkefællesskabet i nationalsocialismens ånd«.

Til at gøre de halvmilitære øvelser havde de nu under alle skoleformer fri onsdag eftermiddag, hvorefter det kneb meget med at klare at være velforberedte med hensyn til lektierne til torsdagen.

I årene 1935 til 1939 var jeg ansat som lærer ved den danske Ansgarskolen i Slesvig by - altså på tysk statsområde. På frivillig basis var jeg desuden tropfører for Danevirke Trop, og her, hvor Ansgar havde samlet en halv snes drenge til skolegang, praktiserede jeg nu et friluftsliv efter de regler, som er standardregler i en spejdetrop, bestående af danske drenge.

Vi havde ikke i Slesvig by nogen mindretalsbeskyttelse. Skolen lå i II Zone, og her eksistrede der ikke nogen lov-mæssig sikring af skolens eksistens. Skolen eksistrede blot i læ af en parantetisk bemærkning i den tysk-polske lovgivning.

Vor eksistens som skole hang således i en tynd tråd, og tyndere endnu var tråden for den danske spejdetrop.

Den følgende tid var en skrækkelig tid, for den tyske

forordning sagde jo, at alle skulle melde sig, og det betød, at det, som jeg - vi - i den danske trop, og i de danske troppe i Flensborg af god dansk-nordisk ånd byggede op, ville de tyske bryde ned i HJ og BDM.

De tyske drenge hoverede, og vore egne kom og stillede mig spørgsmålet: Skal vi nu ind i HJ? (Man sagde i daglig tale ikke hele ordet, men kun de to bogstaver).

årig tysk dreng indkaldt, og han har i sin bog »Et barn af Hitler« givet en skildring af, hvad han oplevede, og det så man nu på filmen... Sammen med 8 millioner andre 10-18 årige blev han udsat for en hensynsløs manipulation, der bevirkede, at mange af kæmpeflokkene senere meldte sig ind i nazipartiet. De blev opdraget til at råbe med, når

eneste rigtige for lederskab - altså blind lydighed. Den mand, som tyskerne havde udset til at være brobyggeren mellem Hitlertyskland og Danmark, var ritmester Schæffer. Han forklarede mig, at det med førersystemet fik de støtte af blandt de vestjyske fiskere, for når de gik i redningsbådene for at redde skibbrudne, adlød de rorsmanden blindt, men han glemte i sin forklaring at fortælle, at fiskeren på redningsfærd **adlyder en rorsmand, som de selv har valgt**, og en nazifører blev udnævnt.

I stedet for blind lydighed, opfordrer vi jo til, at man skal adlyde sin samvittighed som nummer 1.

Det var et fast arbejde for en hitlerfører, at indpode hos de unge, at de kun var gode tyskere, hvis de hele tiden optrådte som angivere overfor Gestapo af folk, der var imod nazisterne. Også hvis det drejede sig om fader, moder, slægtninge, en ven, eller blot en nabo. Ingen kunne således føle sig tryk. Angiveriet var et vigtigt led i systemet.

Chefen for Hitlerjugend var Baldur von Schirach. Hans titel var rigsungdomsfører. Han var blandt de 22 topnazister, der efter krigen stod anklaget i Nürnberg. Han blev her idømt 20 års fængsel for vildførelse af tysk ungdom. Vore danske både i Sydslesvig og i kongeriget slap for hans indkaldelsesordre - og det er jeg lykkelig for.

I forbifarten
- af Johannes Fosmark - Silkeborg

man skreg: »Fører befal, og vi følger«.

Lige fra starten blev børnene undervist i rascimen med en understregning af, at de som tyskere tilhørte herrefolket, og det betød jo, at de var udset til at regere verden. De var ariere. Der blev målt indextal: Forholdet mellem hovedets højde og bredde. Et højt tal skulle vise, at de som ariere tilhørte den nordiske race.

Sandheden om tyskerne er jo, at de som boende midt i Europa i høj grad er et blandingsfolk. Man skal faktisk have en aktiv agitator med sig for at gennemtrumfe den opfattelse, at tyskerne tilhører en ren arisk race.

De ville også komme til at lære, at førersystemet var det

Vi opnåede aldrig en undtagelsesbestemmelse, men en undtagelsespraksis, for intet sted i Slesvig og Flensborg modtog danske piger og drenge en indkaldelsesordre. Vi havde jo dækket det, som den tyske ordre krævede - men gjort det i dansk ånd.

Hvorfor ville det nu være så slemt, om vore danske piger og drenge var blevet indskrevet i hitlerkorpserne? Der var jo den mulighed, at ordren kunne udvides til også at gælde det besatte kongerige.

Dansk TV bragte søndag den 12. juli i år i den gode aftensendetid en nøgtern besvarelse på emnet. Forfatteren Alfons Heck blev som 10-

Gestapofangernes 1992-stævne

De satte hinanden stævne i Vedersø 30. og 31. maj

Gæsterne ankommer til præstegården i Vedersø. Forrest Erik Andersen, bagerst Anna Lauritzen. (Foto: Frode Greve Rasmussen).

Der er mennesker af en særlig ganske støbning, som har ofret deres liv for den frihed, vi har i dag.

Kaj Munk, sognepræst i Vedersø på den jyske vestkyst, var et sådant menneske.

Hans enke, den 82-årige Lise Munk, bor i Vedersø Præstegård, netop dér, hvor en tysk mordgruppe på fem mand hentede hendes mand lige efter nytår 1944.

Lise Munk, den kønneste pige i Vedersø Sogn, blev som 19-årig gårdmandsdatter gift med den 31-årige præst.

Hver for sig enestående mennesker. Sammen et helt specielt par - i 15 års ægteskab med fem børn. Kendt af hele Danmark i tyskertiden.

Kaj Munk kæmpede i skrift og tale mod tyskerne og de danskere, der føjede sig efter dem. Han gik til modstand - både som præst, forfatter, dramatiker og journalist.

Ægteparret vidste, hvor det bar hen: Mord på Kaj Munk. Begået efter ordre fra Hitler den 4. januar 1944.

I dag er Kaj Munk omtalt i over 1.000 bøger og 30.000 avisartikler og tidsskrifter, og interessen for ham er stigende. Det oplever man rundt om i landet - i det folkelige kulturliv i sognegårde, forsamlingshuse, præstegårde og foreninger.

Lise Munk deltog livligt i samtalerne

Landsforeningen Gestapofangernes stævne var i år tilrettelagt af Århus-afdelingen, og var som altid yderst vellykket. Landsledelsen var kommet til Vedersø Klit allerede fredag og havde holdt møde.

Lørdag morgen startede man med bus fra Århus og Randers via Hadsund, hvor man besøgte Bernadottøgården og tog et medlem med. Derfra gik turen til Nors Hovedgaard, hvor man nød frokosten og fortsatte til Vedersø via Thyborøn i det herlige sommervejr.

Efter kaffen på det udmærkede hotel, var der tid til lidt afslapning og megen snak inden den egentlige festmiddag kl. 18.30. De mest energiske gik en spadseretur i den dejlige natur.

Under middagen var der musikalsk underholdning ved Gerner Hansen, og der blev holdt taler af bl.a. vore norske gæster og af Jyllandskorpsets formand. Begge afleverede gaver til foreningen.

I middagen deltog Lise Munk, der var inviteret som en slags æresgæst, og hun deltog livligt i samtalerne. Hun havde ikke selv ønsket at holde tale, men havde bevæget sin gode ven Gudrun Aspel til at fortælle om og læse lidt af Kaj Munk, hvilket vakte stor begejstring.

Der var forskellige lotterier med boggaver, og Edith Johansen, der stod som arrangør, takkede for det gode sammenhold, der gjorde det muligt at samle 88 deltagere i denne fest.

Snakken gik livligt, og klokken blev mange, før aftenen sluttede med suppe.

På besøg i Vedersø præstegård

Efter morgenkaffen søndag var der gudstjeneste i Vedersø kirke med efterfølgende solosang og spil af kirkens dygtige organist. I tilknytning hertil kransenedlægning på

Kaj Munks grav, hvorefter man besøgte Lise Munk i den gamle præstegård.

Dette besøg var en helt speciel oplevelse, hvor Lise Munk viste rundt og fortalte. Præstegården står, som den har gjort i 100 år med møbler og bøger og kun med enkelte moderniseringer. Havde man kunnet forudse det dejlige vejr, havde det været godt med endnu længere tid til dette besøg, men så var man jo blevet snydt for den oplevelse, vi fik på det nye Strandingsmuseum i Thorsminde.

Kl. 13 var vi tilbage til en pragtfuld frokost, der helt stod mål med forplejningen i det hele taget.

Derfra kørtes der til Skærum Mølle, hvor Gudrun Aspel og Anne Lise Willemoes driver Folkeuniversitetet og meget mere i de gamle teglværks- og møllebygninger.

Anne Lise Willemoes fortalte om Folkeuniversitetets baggrund og tilknytning til gammelt håndværk og formålet med arbejdet nu.

Efter de mange indtryk, der hos de fleste efterlod et ønske om at komme igen og se nærmere på alt det, man ikke havde kendt i forvejen, begyndte trætheden og varmen at gøre sig gældende. Så bus og privatbiler begav sig på hjemvejen.

Man vil sent glemme dette landsstævne, og vi glæder os allerede til at mødes igen.

Villy Mørk Jensen

Vore norske gæster: Per Hagen samt Berit og Eigil Wennemoen. (Foto: Henning de Place).

Besøg hos Lise Munk i Vedersø

I forbindelse med Gestapofangernes landsstævne i Vedersø havde vi fornøjelsen at besøge Lise Munk.

Vi blev modtaget af Lise Munk og hendes datter. Alle fik lejlighed til at se den gamle præstegård, hvor Kaj Munk havde skrevet alt det, han nåede at få skrevet. Selv om det næsten er 50 år siden, at tyskerne hentede og dræbte Kaj Munk, var det ikke svært at stille tiden tilbage.

Jeg tror, at alle deltagerne var så optaget af dette besøg, at man vil sige, at det hører til en af de store oplevelser i deres liv.

Lise Munk, som i sig selv er en personlighed, fortalte så levende om fortiden og familien.

Vi fik også lejlighed til at se haven, eller vist rigtigst at sige parken.

Efter dette besøg tror jeg, at mange af os endnu bedre forstår meget af det, Kaj Munk har skrevet.

Frode Greve Rasmussen

Der slutes af på Vedersø kirkegård ved Kaj Munks grav med: Altid frejdig, når du går. De 90 deltagere nedlagde hver især den lille blomsterbuket, som de havde fået ved aftenfesten. Den var holdt frisk i hotellets køleskab. Den var holdt i rødt, hvidt og blå. (Foto: Tage Høgsgaard).

Skamling 5. maj 1992 i solskin

Et møde mellem minderig højtidelighed og højaktuel danskhed

Det var det herligste solskin. Og ingen kunne endnu vide, at disse første dage i maj skulle blive indledningen til den længste og varmeste sommer i mands minde. Ingen kunne drømme om, at vi i Danmark nogle måneder senere skulle drømme om livgivende og nærende regn.

Men her den 5. maj kunne man ligesom med alle sanser fornemme, at sommeren var nær, og da vi gik fra Skamlingsbankens parkeringsplads ned gennem slugten mod klokkestabelen, var det i glad forventning om endnu en højtidstent og velbesøgt minde-sammenkomst.

Nu et åbent, frit og ryddeligt areal

På det forudgående møde i bestyrelsen havde formanden, Sven Hoffmann, kunnet konstatere, at fornyelsen af arealet omkring klokkestabe-

len nu var ved at være afsluttet med et meget smukt resultat, således at hele området nu fremtræder åbent, frit og ryddeligt, og dermed danner

en naturskøn og ideel ramme om det smukt istandsatte mindesmærke.

Bestyrelsesmødet forløb iøvrigt i vanlig harmoni, ingen

besværlige spørgsmål var på bordet, og man kunne betids rekonstituere sig som tilforn og opfølgende begive sig ned til klokkestabelen.

Fru Else Bache, Esbjerg taler ved klokkestabelen på Skamling den 5. maj 1992. De 10 faner var fra sympatiserende foreninger. (Foto: J. Fr. Edeling, Haderslev).

Mange unge

Her havde samlet sig et par hundrede mennesker, hvoraf Skamlingsbankens Ungdomsskole udgjorde knap halvdelen. Og det er bare lykke, at der blandt deltagerne er så stort et islæt af ungdom, som til sin tid måske kan bidrage til traditionens videreførelse.

Præcis kl. 11 kunne formanden byde velkommen og lade fællessangen »En lærke letted...« åbne højtideligheden. Herefter holdt fr. Else Bæche, Esbjerg, den officielle mindetale. (Hun er enke efter havnedirektør Otto Bæche, der under frihedskampen var leder af den ene havnegruppe):

- Den 5. maj er een af Danmarks smukkeste mindedage. Når vi atter i år får lov at opleve foråret i vort skønne land på dette historiske sted, så fyldes vi med taknemmelighed mod dem, der gjorde det muligt for os at opleve friheden og stoltheden over at være et demokratisk land.

Vi mindes i dag de faldne fra Region III. Både dem, hvis navn står på mindestenen deroppe, men også dem, der i årene derefter er gået bort, mere eller mindre mærket af den kamp, de kæmpede for friheden - mod uretten. Der var mange, der var tilknyttet Region III, og aktiviteten var stor her i regionen, både de første folkestrejker og de fleste jernbanesprængninger fandt sted her.

De tændte et lys for os i mørket. Den flamme må ikke dø ud - vi må bringe stafetten videre. De unge i dag har måske større forståelse end nogen sinde for, at det kan være nødvendigt at gøre modstand. Når vi i dag ser og hører om, hvad der sker i Østeuropa, og hører om, hvor undertrykte de har været i alle disse år, så må vi uvilkårligt tænke: Hvor nær var vi på at gå samme skæbne som de Baltiske stater?

De unge i vore skoler beskæftiger sig i dag meget med tiden under 2. verdenskrig. Jeg blev for nylig ringet op af et af mine børnebørn, der slyngede ud: - Mormor, hvad var det morfar lavede under krigen?

- Jah, han lavede jo så mange mærkelige ting...!

- Jamen, hvordan begyndte det?

Ja, det var straks sværere, så måtte jeg jo granske min hukommelse. For de fleste begyndte det stille og roligt, med møder, illegale blade, studiekredse, sange, skrifter o.s.v. Nu er jeg så heldig at have en del mærkelige kataloger stående i min reol, kataloger fra farve- og lakfabrik, Bdr. Dahl, den danske Havnelods, men det er kun camouflage for indeni er der Niels Jydes breve, Kaj Munks sidste prædikener, artikler fra Norge eller Amerika - stærk læsning - også i dag.

Det begyndte med ordet. Også i dag må vi bruge ordet, så vi kan lade stafetten gå videre til næste generation. Vi må både fortælle om det, vi selv oplevede, stort som småt, men vi må også være vågne overfor det, der sker omkring os, både i lokalsamfundet og i det nye store Europa. Ja, der sker jo så store omvæltninger i disse år, så det næsten ikke er til at følge med.

Danmark kan ikke isolere sig, vi kan ikke tro, at vi kan

forblive som en lukket have midt i det hele. Vi må sammen med de andre nordiske lande kæmpe for, at de demokratiske kræfter sejrer i Europa.

Lad os ære vore faldne minde - det, de stod for - det, de kæmpede for.

Så fulgte den højtidelige kransenedlæggelse ledsaget af klokkespillets sprøde og dog så stærke toner, når Prins Jørgens March lyder gennem dalen, fulgt af den dybe malmklokkes ni bedeslag.

Næppe finder vi noget smukkere mindesmærke, som det fremtræder her en 5. maj omgivet af faneborgens blafrende Dannebrog.

Og med dette billede på øjets nethinde lyttede vi til ungdomsskolens sang: »Børn er stærke som spirer«, inden formanden takkede, og vi sluttede med i fællig at synge den salme, som blev modstandskampens symbol: »Altid frejdig, når du går«.

Vi var ca. 60, der deltog i den ypperlige og righoldige frokost i festsalen, hvor rummet emmer af grænselandets

historie. Her lyttede vi til direktøren for Det Udenrigspolitiske Selskab Klaus Carsten Pedersen, der talte aktuelt og fængende over emnet »Europas befrielse«, hvor han gennemgik Europas historie fra befrielsen 1945 over den kolde krig frem til murens fald i november 1989 og den efterfølgende tilnærmelse mellem Øst og Vest. Et særligt spændende perspektiv trak han frem omkring Skånes stadig stærkere tilknytning til Danmark i konsekvens af den kommende Øresundsbro.

Det blev en god og minderig dag - tilsmilet af vejret - og samtidig en begivenhed i en næsten perfekt sammensætning af minderig højtidelighed og højaktuel dansk historie.

Og man snyder sig selv så læsterlig, når man ikke benytter sig af denne lejlighed til at møde gamle venner og bekendte.

Så på gensyn i 1993!

Med venlig hilsen
J. Frederik Edeling
Haderslev

Da flåden sænkede sig selv den 29. august 1943, steg Danmarks anseelse ude i den frie verden

Det betød uhyre meget for Danmarks anseelse ude i verden, da den danske flåde så modigt sænkede sig selv den 29.8.1943, da tyskerne kom

for at overtage skibene, og da kun få flådeenheder havde mulighed for at kæmpe eller fx flygte til Sverige.

Den engelske professor

Brinley Thomas, som under krigen var BBCs førstemand på udsendelserne til det besatte Danmark, og som også stod for mange af kontakterne til det dansk-engelske modstandsarbejde i SOE, sagde: - Flådens sænkning, folkestrejkerne, sabotagerne og de danske søfolks indsats ude på verdenshavene i de år - det var de vigtigste og mest positive ting, set med de allieredes øjne, når talen kom på Danmark.

Best i Berlin

Efter en urolig sommer med megen sabotage og folkestrejker og et stadig mere anspændt forhold mellem Danmark og Tyskland, mandede det hele ud i en række ultimative krav fra tysk side. Den listige og på sin vis glatte og farlige dr. Werner Best ville godt have fortsat i den hid-

29. august 1943: »Makrelen«, »Hvalrossen« og »Peder Skram« blev sprængt i luften af mandskabet.

tidige nogenlunde rolige linje, men blev kaldt til Berlin til konference hos Himmler, hvor han, efter forlangende af selveste Hitler, fik læst og påskrevet om uroen i Danmark. Kort sagt, generalen i Danmark, von Lindemann, fik sin vilje om en ny, hård kurs mod danskerne. Det var den 24. august, Best var til en gang skoleret i Berlin.

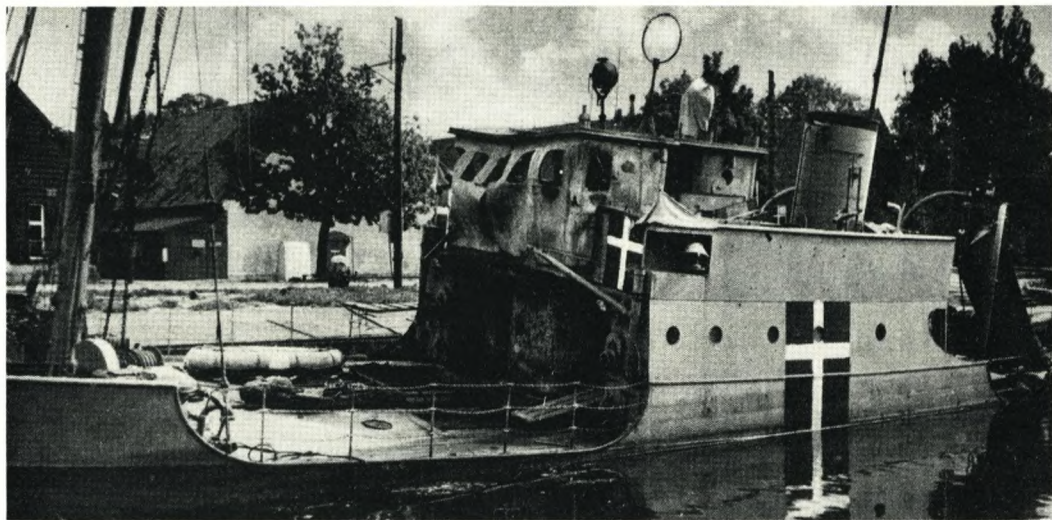
Han kom hjem, vred, skuffet og frustreret. Og offentliggjorde 7 skrappe krav til den danske regering, nemlig: undtagelsestilstand, at vi stillede ti gidsler, at der rask væk blev dødsstraf, tysk pressecensur (langt mere, end hvad vi i forvejen havde levet med), at alle private våben skulle afleveres til tyskerne, at der indførtes tyske særdomstole, og at Odense by skulle betale 1 mill. kr. i bøde til tyskerne på grund af urolighederne der.

Disse krav offentliggjorde man den 28. august. Om søndagen den 29. august afviste den danske regering alle von Hannekens og Best's krav. Så lod Hanneken tysk militær omringe Amalienborg, så kong Christian X faktisk nogle timer var tysk fange, og von Hanneken gav ordre til at afvæbne hær og flåde. Mandag den 30. august afgik den danske regering, skønt kongen bad den om at fortsætte.

10.000 tyske soldater ekstra i København

Så gik den tyske krigsmaskine i gang. Man stoppede al telegrafforbindelse til det fri Sverige. Man havde trukket store mængder militær til bl.a. København. Der var kommet 10.000 tyske soldater hertil på fem skibe. Og tyskerne stod parat med kampvogne, fly og krigsskibe overalt. Mellem de mange ting, som havde forbitret von Hanneken, var fx at udstillingscentret »Forum« på Frederiksberg netop den 24. august var sprængt i luften, som det ellers skulle have været stamkvarter for 1000 tyske soldater eller mere.

Men lad os se lidt på nogle af tingene omkring Holmen med flådens leje. Og hvor der altså normalt var danske krigsskibe. Kl. 3.56 var der noget skyderi inde i København den 29. august. Og så lød en dansk melding: »Ty-

Minefartøjet Lougen sænket og stående på bunden af Søminegraven 29. august 1943. Kommandobroen er brændt.

skerne ved Værftsbroen«. Tre minutter efter kørte tre tyske officersbiler frem ved Værftsbroen. Kl. 4.08 udsendte Marineministeriet så det fra signalkodebogen kendte budskab »KNU«, altså »Sænk skibet«. Man kunne nemlig ikke forvente, at en snes marinefartøjer i det disede, mørke og regnfulde vejr skulle kunne manøvrere sig ud af Hønseløbet eller det endnu smallere løb ved Bommens Vagt. Alt skulle ske hurtigt og stille. Og tyskerne havde allerede lagt flere skibe ved Toldboden og ved Langelinie, ligesom de havde anbragt luftværnsbatterier flere steder. Så de danske skibe med ca. 1000 mand, officerer og menige, ville være et let bytte. Mange af de danske marinefartøjer havde også kun svagt skyts og lidt ammunition.

17 dræbt, 40 sårede

Ialt blev 17 soldater dræbt og 40 såret den 29. august. Heraf 7 marinere dræbt og 11 såret. Af de 49 enheder af marinen, som havde haft nogen mulighed for slippe væk eller at sænke sig selv, lykkedes det for de 31. Jeg har regnet lidt på tallene og mener, at 27 skibe sænkede sig selv, og nogle brændte. »Niels Juel«, som kom fra Hundested og manøvrerede lidt rundt, med tyske fly over sig flere gange, satte sluttelig sig selv på grund i Isefjorden næsten udfør Sindssygehospitalet i Nykøbing Sj. Tyskerne tog 61 både, mener jeg. Mange var dog ganske små, ombyggede fiskekuttere. 13 enheder nå-

de frem til friheden i Sverige. Enkelte enheder blev taget af tyskerne i nogenlunde brugelig stand. Flere gange ved direkte overrumpling. Og nogle, fordi de slet ikke var kampklare, dvs slet ikke havde våben at kæmpe med.

Hvad angår de mange danske skibe, som med held nåede at sænke sig selv, enkelte også sprængt i luften eller brændt i flådens leje ved Holmen, så prøvede tyskerne i tiden, der fulgte, at få nogle på ret køl igen. man hentede bl.a. i Tyskland en kran, der kunne bakse med 350 tons. Men man gav snart op. Så lykkes det bedre med at fjerne gode reservedele fra nogle af skibene.

Vi ved fra dem, der var med på Holmen hin dag, at alle danske søfolk var grebet af situationens alvor, da 27 enheder med vajende flag og vimpler på en halv time blev sænket eller sprængt i luften den mørke, regnfulde augustmorgen.

Midt i lejet lå to store minestrygere og brændte som rene fakler, overhældt med benzin og olie, som de var blevet. De ti minutter, som krævedes fra, at chefen på hver enkelt enhed sluttede kontakter, til sprængningen skete, benyttede man til at få mandskabet sikkert væk fra båden og i land, og til at kaste fortøjningerne, så skibene kunne synke.

Hvad de to store minestrygere »Søbjørnen« og »Søløven« angik, så sattes maskinerne på »langsomt bak«, så skibene, når besætningen var fra borde, alene bakkede ud i

lejet for at synke på så dybt vand som muligt.

Da værkstedsskibene for ubåde, »Henrik Gerner«, ikke fik sin tiltænkte sprængbombe til at virke, hældte man benzin udenpå skibet og antændte det. På opmålingsskibet »Heimdals«, der brugtes som logiskib, var der slet ikke nogen bombe, så her åbnede man bare søventilerne. Samtidig sænkedes »Peder Skram«.

En tysk Korvettenkapitän Petersen fór ved 7-tiden meget ophidset rundt, da han ankom til chefen for Flådestationen. Han skældte de danske officerer ud, talte om slet militær disciplin og sabotage, og at det hele var noget »Schweinierei«. Så ilede han bort. Det noteres, at han senere blev irettesat af en af de tyske admiraler, da han blev indberettet. Overalt skød tyskerne som gale den morgen. Ofte på hinanden, når de troede, det var danskerne, der havde åbnet ild. I flere tilfælde stjal tyske soldater også den dag af de danske marine-res private ejendele, indtil det blev standset.

»Sorte Sara«

I Skelskør lå minestrygeren M.S. 1, kommanderet af søløjtnant I. Gad. Han skulle anløbe Korsør, men anede uråd og lagde i stedet ind i havnen i Skelskør og fik i byen underretning om situationen den morgen. Så løb han ud og fik ankrat skibet op ved Agersø. Her satte han mandskabet i gang med at male og tjære skibet sort over det hele. Især udvendigt. Han fik

også et par master skåret over. Og camouflerede i det hele taget alting og døbte nu skibet »Sorte Sara«. Så gik turen syd om Gedser og Østfalter, forbi en tysk ministryger, og man nåede til Trelleborg i Sverige.

Ved Stubbekøbing søgte ministrygeren »Havørnen« at undgå flere tyske fly og krigsskibe, men uden held. Så bestemte kaptajnen i stedet at sprænge skibet i luften. I Nyborg havde to ministrygere ikke mange chancer, da tyskerne overrumpled dem, dels fra et skib, dels med et kompagni soldater på 150 mand, som dukkede op. Der var dog flere sårede, og tyskerne havde her 7 dræbte, inden slaget var afgjort. Fra Rudkøbing lykkedes det ministrygeren M.S.9 at undslippe til Trelleborg, mens tyskerne sikrede sig to marinekuttere der. Fra Mariager slap ministrygeren M.S. 7 heldigt til Landskrona.

Tysk brutalitet

Inspektionsskibene »Ingolf« og »Hvidbjørnen«, som den morgen stod ud fra Svendborg havn, fik det ikke så godt. De blev begge bordet af tyskerne, men »Hvidbjørnen« fik dog sig selv sænket i Storebælt, mens »Ingolf« kom til Korsør stærkt beskadiget. Tyskerne om bord opdagede en svær slagside, så det altså var ved at synke. Så greb tyskerne en halv snes danske kadetter og sagde, de blev skudt, hvis ikke bundpropperne kom på plads igen. Og da man inden da også for-gæves havde prøvet at få sprængbomben til at virke, så måtte man føje tyskerne. Af kystbevogtningens 18 fartøjer slap 9 til Sverige, mens tyskerne fik de andre 9.

Tyskerne besatte forterne Lynetten, Lynæs og Middelfrundsfortet. Ja, og Kongelunds-batteriet, hvor prins Knud var chef. I enkelte tilfælde optrådte tyskerne meget brutalt. En flådeofficer fra Esbjerg havnede i Vestre Fængsel. En anden, fra Bornholm, bragtes til København. Lige frem til tortur. Og en blev stillet for en standret i Frederikshavn. Han havde i Skagen sænket lodsmesterbåden og brændt nogle militære biler. Han fik 3 års fængsel.

Vedel og Kjølser

Når den danske flåde klarede sig så smukt den 29. og 30. august 1943, så skyldtes det en fornem dansk ånd fra øverst til nederst i marinen. I rådslagningerne i regeringen i august måned, ja hele foråret, mens uroen overalt i landet tog til, så mente forsvarsminister Søren Brorsen, at det rigtige var ikke at kæmpe, hvis tyskerne kom for at afvæbne hær og flåde.

Viceadmiral Aage H. Vedel, der var udnævnt til chef i 1941 og selv var fra 1894, sagde i en befaling til flåden af 27.8.1943, at der *skulle* kæmpes. Uanset hvad hans minister så mente. Og Vedel fastholdt, at alle flådefartøjer, som kunne, skulle stikke af til Sverige. Eller sænke sig selv.

Vedels sidste ordre udgik den 28. august kl. 16. Samtidig med, at det ultimatum, som Best og Hanneken havde givet den danske regering og Rigsdagen, at det udløb. Vedel drev også illegalt arbejde, og 5. maj 1945 ville modstandsbevægelsen have haft ham til øverste chef for værenene, men regeringen og England pegede på general E. Gørtz. Og så afstod Vedel fra yderligere debat. Skønt han under hele besættelsen var ulige mere kampberedt og dansk end netop Gørtz. Jævnfør også den tamme indsats fra landstyrkerne den 29.8.1943.

Der kunne nævnes mange fine danske marineofficerer fra den tid. Her skal bare peges på endnu en: Frits H. Kjølser. Fra 1893. Han endte efter krigen som kontreadmiral. Han var 1939-41 dansk marineattaché i Berlin og sendte i månederne op til 9.4.1940 mange alarmerende rapporter hjem til den danske regering. Men ingen gad høre på ham. Eller på, hvad Berlin-korrespondenterne Jakob Kronika og Helge Knudsen rapporterede hjem i deres aviser. I januar-februar 1941 forhandlede Kjølser i Berlin om udlevering af vore motor-torpedobåde, et anslag som dengang blev afværget. August 1941 udviste den tyske regering ham pludseligt. Han skrev efter krigen en lille bog om den danske flåde og den 29. august.

Johs.Rasmussen

»Pigtråd« om 29.8.1943

Nogle gange i årenes løb har vort blad »Pigtråd« naturligvis behandlet begivenhederne dengang, midt under besættelsen, og hvor den danske regering gik af og blev afløst af departementschef-styret besættelsen ud, altså 29.8.1943.

Ved 10-års dagen i 1953 skrev redaktør, cand.polit. Harald B. Martinsen udførligt om denne dato.

Og to år efter, i august-nummeret 1955, udtalte daværende stats- og udenrigsminister H.C. Hansen (S) til Pigtråd, hvor vigtigt den dag havde været. For sammenholdet og samarbejdet. Da oplevede man en klar forsvarsvilje og viljen til selv at gøre noget for Danmarks befrielse. At ikke alt skulle komme til os fra England, USA og Sovjetunionen. Også fhv. forsvars- og udenrigsminister Ole Bjørn Kraft (K) talte i samme retning. Han fik få måneder efter 29.8.1943 iøvrigt selv fire skudsår, da en Hipo-gruppe kom til hans dør. Flere af sårene var alvorlige nok.

Endvidere bragte det nummer af Pigtråd udtalelser til dagen af ambassadør Ebbe Munck, Helsingfors, (som bekendt meget virksom i Stockholm for danske interesser under besættelsen, mens han var dansk journalist deroppe. Endte langt senere som dronning Margrethes hofchef). Også redaktør Børge Outze, grundlæggeren af det illegale,

meget dygtige pressebureau »Information«, og efter krigen leder af et dagblad af samme navn, udtalte sig. Og man bragte den prædiken, Kaj Munk holdt 29.8.1943 holdt i Vedersø.

Johs.Rasmussen

En hyldest til den 29. august 1943

Den 29. august har altid været en stor dag indenfor Kammeraternes Hjælpefond, og da vi kom til 20-året for dagen, markerede fonden dagen ved at sende en trykt folder til samtlige skoler over hele landet, sådan at de små skoler fik et enkelt eksemplar, mens de større fik flere - med tilbud om at flere kunne fås. De 16.000 eksemplarer blev revet væk, og i mange skoler brugte læreren den som støttepunkt for sin gennemgang af Danmarks skelsættende dag.

Formanden for skoleinspektørforeningen i København fortalte mig, at han havde sammenkaldt alle de større elever i gymnastiksalen den 29. august på 20-års dagen.

Med folderen i hånden besteg han talerstolen, og ud fra folderen holdt han skolens tale i anledning af dagen.

Man kan sige, at han således kom let til manuskriptet, men vi opnåede både her og andetsteds det, vi ønskede, nemlig, at dagen blev husket.

F-k.

Vi havde en 10 kg's bombe parat

77-årige Tom Hansen, Fredericia, var med på Holmen i København, da flåden sprængte sig selv 29.8.1943

Af redaktør Johs. Rasmussen, Vejle

Den nu 77-årige fhv. kaptajn-løjtnant Tom Hansen, Ullerupdalvej 231, Fredericia, er en af dem, som tydeligt mindes alle de mærkelige begivenheder den 29. august 1943, da den danske flåde skulle

være overtaget af den tyske besættelsesmagt. Men hvor store dele af flåden havde held til og mod til at få skibene sænket eller sprængt i luften, så den tyske krigsmaskine ikke fik nytte af dem.

Tom Hansen har sit lange liv som sømand haft sin gang på bemærkelsesværdige og

Tom Hansens sidste tjenestedag i den danske flåde 1974-75. Det var i Auderød ved Frederiksværk.

kendte skibe. Han startede som ung mand i handelsflåden, bl.a. i Ø.K. Han var også med på det ny skoleskib »Danmark«s første tog på ti måneder. Det kom i 1933 fra Nakskov Værft. I 1935 blev han værnepligtig og signalelev og fik en 2-års kontrakt og kom så alle graderne igenem. I 1937 var han ni måneder ombord på »Hvidbjørnen«, der var på fiskeriinspektion omkring Island, mens denne ø endnu var dansk. »Hvidbjørnen« huskes fra 29.8.1943, da den sprængte sig selv i luften og sank i Storebælt.

Tom Hansen sluttede sin gerning i den danske marine 1974-75, da han som så mange andre blev sat på ventepenge, da daværende forsvarsminister Kjeld Olesen fik skåret stærkt ned på forsvaret. Tom Hansen var da regnskabsfører i Auderød ved Frederiksværk. De sidste 14 år har han og fru en så boet i Fredericia.

Tilbage til 29.8.1943. Han var da regnskabsfører (nærmest intendant) på torpedobåden »Makrellen«, som normalt havde hjemme i Svendborg, men på grund af et idrætsstævne, man deltog i, lå man i de dage i havn på Holmen, Flådens leje i København.

Det var regnfuldt, mørkt og trist og blæsende natten til 29. august. Man var krigsklare. Chefen på »Makrellen« var den fhv. flyver i Finlandskrigen, kaptajn løjtnant Ulrich. Både han og Tom Hansen ville godt have kæmpet eller være smuttet væk til Sverige. Men skibet var kulfy-

ret, og der stod røg og gnister i ét væk fra båden, så snart vi fyrede for fuld kraft. Den var bygget af let stål. Der var to små skorstene på »Makrellen«.

Kl. 4.08 skete noget for alvor. Fra en illegal radio i Marineministeriet udgik melding fra viceadmiral Aage H. Vedel til »Hekla«, som lå her i leje og som var logiskib. Og »Hekla« sendte så besked videre til alle vi andre krigsskibe, som lå på Holmen. Nemlig *KNU*, der kort og godt betyder »Sænk skibet«.

Vi havde en 10 kg's bombe liggende parat under Ulrichs køje, og efter at mandskabet var kommet fra borde, antændte vi bomben. »Makrellen« lå på ydersiden af det efter danske forhold store artilleriskib »Peder Skram«. Her lå også torpedobåden »Hvalrossen«. »Peder Skram« blev sænket af Marinestaben, som havde kvarter om bord på den, når de ellers ikke var optaget oppe i ministeriet. De åbnede bundventilerne, og så var det sket med »Peder Skram«.

Vi blev bagefter interneret på Søværnets kaserne en måneds tid. Andre besætninger kom på Søofficersskolen ved siden af.

Tom Hansen blev siden en meget aktiv modstandsmand, var medlem af »BOPA« og blev arresteret af Gestapo i sit hjem i Nyboder i november 1944. Og havnede siden en tid i kz-lejren Neuengamme. Men hørte til dem, der heldigvis kom nogenlunde intakt tilbage til Danmark sidst på krigen.

Runde dage

Ved
Minna Dahl,

Præstegårdsvænget 16,
5210 Odense NV.
Tlf. 66 13 80 10

Agnes Fjeldsted Holm, Mariagervej 1c, 8900 Randers, 80 år den 1. september.

Villy Simesen, Søndergade 11, 7400 Herning, 70 år den 2. september.

Poul Mortensen, Carl Bernhardsvej 16,2., 2000 København F, 75 år den 2. september.

Georg Andersen, Kongshaven 42 A, 2500 Valby (Buchenswald), 75 år den 3. september.

Aage Feldskov, Roskildevej 72,3., 2500 Valby, 85 år den 5. september.

Bent Mackeprang, Solløsevej 53, 2820 Gentofte, 70 år den 5. september.

Kamma Klitgård Poulsen, Engdalsvej 73, 8220 Brabrand, 80 år den 9. september.

Ester Ovesen, Gyvelvej 6.c, 4000 Roskilde, 80 år den 10. september.

Tommy Flander, Ibstrupvænget 2, 2820 Gentofte (Neuengamme 67.402), 70 år den 12. september.

Harald Mikkelsen, Aahavevej 28, Voerså 9300 Sæby, 70 år den 12. september.

Børge Karlson, Hørvænget 49, 6040 Egtved (Buchenswald), 75 år den 15. september.

Edvard Henning Momme, Ydundvej 20, 8700 Horsens, 75 år den 16. september.

Willy Andersen, Jydeholmen 43,2., 2720 Vanløse, 75 år den 16. september.

Anna Sofie Weesgård, Polars-tjernevej 8, 9900 Skagen, 80 år den 18. september.

Thorvald M. Nielsen, Engvej 69, 2791 Dragør, 70 år den 18. september.

Emmy Eskildsen, Nansensgade 22, 5000 Odense C, 75 år den 19. september.

Edith Haxvig, Gransangervej 5, 3390 Hundested, 70 år den 27. september. (Åbent hus på adressen lørdag den 26. sept. 12.00-16.00).

Peter Nielsen, Haraldsgade 3, 5000 Odense C (Sachsenhausen 73.087), 75 år den 28. september.

Bent Jensen, Syrenvej 1, 8240 Riisskov, 65 år den 28. september.

Astrid Thomsen, Gyvelvej 46, 7500 Holstebro, 75 år den 30. september.

Ejnar Johan Sørensen, Far-sundvej 8, 8200 Aarhus N, 70 år den 1. oktober.

Cornelius Bitter, Højmossevænge 11, 2970 Hørsholm, 60 år den 5. oktober.

Louise Lunde, Mågevej 8, 8000 Odense C, 85 år den 6. oktober.

Verner Højgård Jensen, Hvedevangen 12, Århus N, 70 år den 9. oktober.

Edith Toft, Georg Krügersvej 40, 8600 Silkeborg, 75 år den 9. oktober.

Carl Larsen, Munkebjergvej 70, 5230 Odense M, 80 år den 10. oktober.

Willy Larsen, Fengersvej 33, 5000 Odense C, 75 år den 11. oktober.

Ole Martinussen, Bruuns Alle 20, 5700 Svendborg, 65 år den 12. oktober.

Ove Svane, De Lichtenberg-svej 47, 8500 Grenå, 70 år den 12. oktober.

Per Bjarne Eriksen, Flintagervej 3, 7400 Herning, 80 år den 17. oktober.

Frits Pedersen, Enggårdsgade 38 C, 9000 Aalborg, 75 år den 17. oktober.

Arne Dyrbo Rasmussen, Langgade 66, 8700 Randers, 75 år den 19. oktober.

Poul H. Pedersen, Skibe-lundsvej 28,3., 2720 Vanløse, 70 år den 19. oktober.

Oscar Fristrøm, Bangs Boder 24, 5000 Odense C, 85 år den 20. oktober.

Adolf Nielsen, Vilh. Kyhnsvej 23, 5230 Odense, 75 år den 20. oktober.

Kaj Glasius, Debelvej 19, 2730 Herlev, 70 år den 20. oktober.

Karen Margrethe Thomsen, Holmen 7, 5800 Nyborg, 70 år den 21. oktober.

Robert Mangaard, Bernadot-tegården 20, stue 261, Ibsgården, 4000 Roskilde (Dachau 141.669), 70 år den 21. oktober.

Inger Ernst, Metavej 4, 9000 Aalborg, 70 år den 21. oktober.

Valdemar Petersen, Dannersvej 3, 6000 Kolding (Horse-rød, Frøslev), 70 år den 25. oktober.

Vagn Aage Færk, Aagade 90, 2200 København N, 70 år den 26. oktober.

Finn Pedersen, Treldevej 133, 7000 Fredericia, 65 år den 27. oktober.

Erik Bruun Lorentzen, Lundebjergsgårdsvej 216, 2740 Skovlunde, 75 år den 27. oktober.

Herma Kristensen, Cygpresvej 16, 6000 Kolding, 70 år den 28. oktober.

Lars Hankrogh, Kirkevej 4, V. Hassing, 9310 Vodskov, 75 år den 28. oktober.

Inga Karlson, Hørvænget 49, 6040 Egtved, 75 år den 29. oktober.

Anna Margrete Nielsen, Bredgade 7, 9440 Aabybro, 70 år den 29. oktober.

Oscar Ludvig Lundgreen, Slotsgade 4,2., 2200 København N, 75 år den 30. oktober.

Axel Robert Nielsen, Munkely 14, 2860 Søborg, 70 år den 30. oktober.

Anders Kristian Madsen, Blåkildevej 24, 5750 Ringe, 70 år den 31. oktober.

FRA REDAKTIONEN

Tak

I anledning af min runde dag modtog jeg en del gratulanter gennem hele dagen, en del gaver af forskellig art, blomster og et væld af breve og telegrammer.

Jeg siger en hjertelig tak for det allesammen.

Dagens forløb glædede mig iøvrigt meget. Jeg har jo nu oplevet rund dag en del gange, og når jeg sammenligner, må jeg sige, at »dagen« denne gang var den venligste, jeg hidtil har oplevet.

Der var tilsagn fra flere om, at man gerne vil række en hjælpende hånd i bladarbejdet, og dette tilsagn er jeg taknemmelig for. Efter det relativ store blodtab for nu halvandet år siden har mit store problem været at få kræfter til at gøre bladarbejdet, der spænder vidt, og det har jo hele tiden været hensigten, at bladet - når det ligger på kammeraternes bord - skal afspejle, at her er et af de områder, hvor vi står sammen.

Man kan vel også med en vis ret slå fast, at som en væsentlig indsats har bladet formået at gøre en aktiv indsats for samarbejde og sammenhold fra 1945 til i dag blandt aktive modstandsfolk.

Hvad vore kritikere ønsker

Vore fjender og kritikere så jo meget gerne, at vi skiltes i indbyrdes kævl.

Gamle modstandsfolk skændes af og til. Det skal de have lov til også fremover, men diskussionerne må foregå ved møderne, for har de karakter af indbyrdes skændierier, er de ikke bladstof hos os.

Et blad har en linje, som redaktionen følger. Alle, der har bladmæssig forståelse, forstår dette, og da abonnementernes tal har holdt sig ganske godt gennem årene, betyder det nok, at langt de fleste finder det rigtigt, at vi bevarer bladets linje som nu har været gældende i de 47 år.

F-k.

Kort sagt

På et eller andet tidspunkt optalte min kone, at der til min runde fødselsdag var kommet talrige breve og telegrammer -

men der kom mange også efter dagen, måske bl.a. fordi både Berlingske Tidende og Politiken havde ret udførlige fødselsdags-hilsener.

Telebrev

Jørn Hess Thaysen (tidligere Dachau) havde valgt at sende følgende tekst som telebrev:

8. juli 1992.

Tak for 4. maj dig siger,

alle Zahle korets piger.

Tak fordi du ta'r din Jørn

tak fra Minna og fra Jørn.

Tillykke og hil!

Brevene var meget opmuntrende og samtidig meget vejledende. Bl.a. skrev formanden for Sammenslutningen, Jakob Jensen, i et relativt langt brev: »Jeg vil også sige dig tak for godt og kammeratligt samarbejde i årenes løb. Endelig vil jeg håbe, at vi endnu i mange år vil finde signaturen »F-k« i vort altid læseværdige blad!«

Brevet fra mag.art. Morten Ruge kunne godt gengives i sin helhed. Hans ord har en særlig vægt, da han livet igennem har været placeret på Det kgl. Biblioteks afdeling, hvor man bedømmer, hvad der kommer på tryk. Et kort udpluk kan lyde sådan:

»Som du ved har jeg altid været en »tilhænger« af bladet, fordi det - måske uden selv at kende værdien af det - har rummet mange ret vigtige oplysninger om lejrene og deres forhold - oplysninger som ikke ellers altid er lige til at finde. Tak fordi du så gavmildt har givet ly for meget forskelligartede indlæg og artikler i bladet.«

Ved et samvær midt på dagen udtalte formanden for K.H., kontorchef,cand.polit. Hans Andersen bl.a.:

- Kammeraternes Hjælpefond har siden 1977 samlet kræfterne om at løse tre opgaver, nemlig at videreføre ferie-hjemmet på Kegnæs, at videreføre bladet Pigtråd (siden 1977 med navnet Gestapofangerne yderligere) og at søge sikret, at 4. maj fortsat højtideligholdes i Ryvangen.

For bladet og for 4.maj-dagen i Ryvangen gælder det, at Fosmark har startet begge dele og gennem årene lagt et hav af tid og kræfter i deres videreførelse.

Han har i dag sagt os, der er hans gæster, tak. Det er os, der siger tak.

F-k

Fangeforening fik nyt navn

Neuengamme Foreningens formand, Hans Bøjlund, sendte en telegramhilsen.

Bemærkelsesværdigt var, at foreningen havde fået nyt navn, nemlig: Nøgengangerforeningen.

Telegrammet var i det smukke telecom omslag. Teksten var antagelig indtelefoneret, og damen ved telefonen har næppe kendt byen Neuengamme (ved Hamborg), hvorfor hun har »slået« det, hun mente at have hørt i telefonen.

Der foreligger dog endnu intet officielt om et eventuelt navneskift.

Efterlysning

Vi efterlyser to politibetjente eller tidligere reservepolitibetjente, der den 3/2 1944 var »holdt op« i Strandgade nær Wilders Plads af en eller flere gestapomedhjælpere - i forbindelse med skudepisode på »Asiatisk Plads«, hvor reservepolitibetjent Hans Jørgen Henry Christiansen og cand.polit. Frits Johan Blichfeldt Møller dræbtes.

De to politifolk, som »Gernersgadevagten« reddede og bragte til station 4 (Under Elmene), vil kunne give værdifulde oplysninger.

Oplysninger kan gives til Politihistorisk Selskab, Betsættelsestidssamlingen, Slotsherrensvej 113, 2720 Vanløse - eller tlf. til Erik Bøest, tlf. 31 74 14 48, lokal 295.

Det er en viljesag at have det rart med hinanden

(Marlie Wærum, mor til Edith Guillaume, i generations-dialog i Politiken).

Mine rejser for at hente koncentrationslejr-fanger hjem i 1945

Efter endt rejse og tilbagekomst til Danmark den 28. april 1945 blev den følgende beretning nedskrevet:

Min tilknytning til Det danske Hjelpekorps i samvirke med den svenske Røde Kors-ambulance i Friedrichsruh ved Hamborg.

Fortæller: Sygeplejerske, fru Karen Hansen, født Winther - Formidler til bladet: deparde-mentschef Finn Nielsen.

Den 1. april startede en konvoj fra Det danske Hjelpekorps fra Seruminstitutet i København bestående af:

- 4 personvogne,
- 12 ambulancer,
- 6 lastvogne og
- 11 busser.

- alle malet hvide med påmalet genferkors og Dannebrog.
- Det var et smukt syn.

Socialministeriet sendte en personvogn efter mig efter først at have hentet sekretær i Socialministeriet Finn Nielsen og dr. Volkert fra Seruminstitutet samt ingeniør Konradi.

På Seruminstitutet til den traditionelle morgenkaffe var mødt foruden turens deltagere: Afdelingschef Hvass og fuldmægtig Paulson fra Udenrigsministeriet, departementschef H.H. Koch og et par medarbejdere fra Socialministeriet, samt direktør Svenningsen fra Udenrigsministeriet. Jeg sad og snakkede med direktør Ørskov fra instituttet. Vi opfriskede barn-doms minder.

I Korsør holdt lange flygtninge- og ambulancetog. Den by stod rigtig i krigens tegn. Det var et nedslående syn at se alle de afmagrede gamle og børn samt sårede fra østfronten. De skulle alle til Danmark på rekreation. I Korsør blev de bispist ved feltkøkkener. Der var dejlig plads om bord, foruden os kun et teaterselskab.

På den anden side af Nyborg punkterede 3 dæk i konvojen. Da vi kørte sidst, måtte vi vente i Odense, medens de blev lappet. De andre kørte videre. I Haderslev skulle vi have to nye dæk påmonteret. Vi nåede først karantænesta-

tionen i Padborg kl. 22, hvor alle de andre sad bænkedede ved dejlig biksemad, øl, ost og snaps. Vi hyggede os en times tid sammen med baronesse Wedell-Wedellsborg og sekretær Bløcher. Vi havde natlogi på Padborg Kro. Sygeplejerske, frk. Clemmensen, som også var kriminalbetjent, og jeg sov sammen.

Den 2. april mødtes vi til morgenbord på karantænestationen og kørte fra Padborg mod syd kl. 9. En af ambulancerne var ikke særlig køredygtig. Den løb varm ca. hver 50 km. Så standsede vi og fik dens blodtryk sat ned med en sjat koldt vand. Vi havde det uheld, at to af vore dyre reserverdæk fløj af en lastvogn i farten, uden at nogen mors sjæl bemærkede det. Og vi, som stadig sluttede konvojen, måtte køre tilbage og lede efter dem, *og vi fandt dem.*

Tankspærringer overalt

Der var overalt lavet tankspærringer. De fleste steder bestod de af svære granstammer, som var gravet dybt ned i jorden med så smal passage, at en rutebil lige kunne knibe sig igennem. Ved siderne lå svære jernsveller til at spærre helt med, eller svære gods-vogne fyldt med brosten, som stod hældende støttet af en træklods lige til at slå fra. Jeg ved ikke, om det kunne standse fjenden ret længe. Mange steder var de kamoufleret med grønne grene og træer, men man så dem overalt i Sønderjylland. Der var også store vandgrave og tankfælder.

Hamborg havde fået et plaster siden sidst. Der var også lavet tankspærringer af murværk med indmurede lange jernbjælker, som stod ud som pinde på et pindsvin - uhyggeligt var det at se. Vi kørte lige gennem byen til Friedrichsruh.

Vi standsede ved Stift Rosenborgs park, hvor minister Yde tog imod os sammen

med afdelingschef Hvass fra Udenrigsministeriet. Den sidste havde forhandlet med Grev Bernadotte. Minister Yde tog frk. Clemmensen og mig samt sygeplejerske, frk. Abrahamsen med op på Stift Rosenborg og anviste værelser. Vi fik forråds-kammeret og køkkenet at sove i, meget primitivt. Lægerne anbragtes på 1. sal, hvor de sov 3-4 stykker sammen. Minister Yde, afdelingschef Hvass, sekretær Bjarne Poulson, dr. Krebs, dr. Volkert, frk. Abrahamsen, frk. Clemmensen og jeg samledes til middagsmad, en varm ret, ost og kaffe. Kl. 23 gik vi i seng.

Den 3. april skulle Hvass kl. 8 forhandle med dr. Rennau, næstøverste for Neuengamme-lejren, dr. Pauli's øverste chef.

Alt tydede på, at vore ture ville blive korte, da svenskerne havde hentet mange fanger op til Neuengamme rundt fra lejre i Tyskland. Nu fik vi se.

Vi frøs forfærdeligt på Stift Rosenborg. Der var ingen varme, og den store forhal var belagt med fliser, der sammen med regnen afgav en masse fugtighed. Så om natten frøs vi meget, da der ikke var tæpper nok. Hvordan de gamle mennesker klarede sig, ved jeg ikke. Lys og vand fandtes ikke, og telefonen var som regel ude af funktion. De gamle mennesker måtte gå ned ad bakken for at hente vand i spande.

Stift Rosenborg ligger meget højt med udsigt over Elb-deltaet.

Kl. 12 var vores danske konvoj ved lejren. Vi kørte ad en betonvej, hvor der var posteret vagtposter med skarpt hver 50 meter. Vi kørte ned og holdt ved indgangen, flankeret af 2 vagttårne. Over for indgangen rejste sig truende en bunker med store skydeskår bevæbnede med soldater, der stod i skydestilling,

vogtende truende på enhver, som gik ud og ind.

Et imponerende vogntog

Vi var et imponerende vogntog bestående af 23 danske busser. Nu var der bygget en stor murstensbygning, hvor skandinaverne boede. De hang alle ud af vinduerne, så meget det lod sig gøre for tremmerne, og råbte, om vi snart kom og hentede dem. Dr. Lorentzen lovede, at vi ville komme igen om 2 dage. Det blev fortalt, at de alle blev meget, meget bevægede, da de så de dejlige, hvide busser, påmalet Dannebrog og Genferkors.

Lejrens 3. kommandant, dr. Rennau, styrtede hver gang hen og trykkede mig i hånden.

Vi havde rig lejlighed til at betragte lejrlivet, da vi altid ventede i halve eller hele timer. Vi så utallige arbejdsgrupper af fanger gå ud og ind. Alle nationaliteter var repræsenterede. **De var alle autostrada-klippede eller kronragede, deres tøj var yderst elendigt.** Kun skandinaverne var forsynet med Røde Kors-frakker (d.v.s. tykke stortrøjer og skikasketter). Alle bar deres numre påsyet på venstre bryst og dertil en lille lap farvet stof, som angav arten af »forbrydelsen« eller politisk fange og deres nationalitet. En rød trekant over fangenummeret betød politisk fange, grøn straffet o.s.v. På ryggen havde alle store, maledde kryds eller firkantede, brogede lapper påsyet på buksebenene, en foranstaltning for, at fangerne ikke skulle sælge tøjet til beboerne, da mange fanger arbejdede i udemarkerne, d.v.s. blev sendt fra lejrene og ryddede op det være sig i byerne eller jernbaner o.s.v.

Det blev fortalt, at fanger kunne arbejde uden SS-opsyn, men så skulle deres fangenummer indbrændes på brystet. Det så jeg nu ikke, men jeg så røde, tatoverede

fangenumre på armene af jødiske kvinder.

En vældig gårdsplads

Lejren var hovedsagelig bygget op i baraksystem med en vældig gårdsplads. Hver barak var omgivet af et hegn af pigtrådsnet. Vi havde luftalarm, medens vi var der. Så havde vi kun at vente. Jeg så en samling på et halvt hundrede mand, der bl.a. var knyttet til et gartneri til lejren, hvor elendige, svage stakler arbejdede. Det var et sørgeligt syn. Foruden det høje gitter omkring var der en vandgrav, og uden om løb der en betonvej.

Jeg så utallige lejre rundt omkring i Tyskland samt Frøslelejren - efter krigen kaldes Fårhuslejren og senere atter Frøslelejren.

Vi skulle denne gang have 450 betjente med hjem. De stod opmarcherede i gården med alle deres ejendele. Medgangerne stod som baggitrene i hundegårde og så deres kammerater drage af sted. En modbydelig lang SS-soldat, en tysk læge, spankulerede storsnudet frem og tilbage.

Indgangen til den indre lejr, hvor vi denne gang fik lov til at køre ned, var skarpt bevogtet. Indgangen var flankeret af to høje tårne, hvor mandskabet holdt udkig med kikkert. Over for lejrindgangen lå et lille betonfort med skydeskår pegende truende ind i lejren. Tre danske mænd, fanger, tillidsmænd for fangerne, stod vi og talte med. De fortalte om alle deres pinsler.

Jeg spurgte den unge mand Jacob, som jeg talte med (hans efternavn fik jeg ikke rigtig fat på. Jeg tror, han hed Larsen, var sikkert jøde og boede Lille Strandvej), om han ikke blev staffet, når han talte med os? Den straf tog han gerne for at komme til at tale med en kvinde.

En af de andre, også tillidsmand, så jeg smugle papirer til frk. Clemmensen, hvad og hvem det drejede sig om, ved jeg ikke, men at det gik, var ubegribeligt. Senere talte jeg med ham ved en fest den 5. maj 1946 på Hotel d'Angleterre (som Socialministeriet holdt for medlemmer af Den svenske Røde Kors-ekspedi-

tion og Det danske Hjælpekorps samt repræsentanter for de reddede KZ-fanger).

Vi kom først derfra kl. 16. Heldigvis var der ingen liggende syge denne gang, så turen gik glat, d.v.s. af og til skete der noget med materiellet, men noget at det havde også trådt sine børnesko. Jeg kørte i personvogn denne gang, ført af ing. Konradi, i fredstid færdselsbetjent. Vel nok frækt, at to betjente (ansat i Socialministeriet) og en tredje, kvindelig kriminalbetjent (frk. Clemmensen, udannet sygeplejerske) kunne køre i Tyskland, uden at det blev opdaget.

Halede ambulancen op ad bakken

Da vi skulle sørge for, at hele konvojen var med, måtte vi skridte fronten af, af og til. Vi kørte sidst og agerede af og til Falck. Ambulancerne, vi havde med, var fyldt med betjente, 12 i hver. En halede vi af med, med 12 mand i, og en anden gik ud af funktion, og så tog vi den på køleren og skubbede den 6 km. op ad bakke. Lige før grænsen, hvor vejen går ned ad bakke, gav vi los, og den fløj over den tyske og danske grænse uden at standse.

Altid grænsepassage i mørke

Vi ankom den 4. april i morgengry kl. 5 til Frøslev. Tyskerne magede det altid, så grænsen passeredes i mørke, til uhyre skuffelse for de stakels danskere.

Aflleveringen af fangerne til denne lejr var også meget nedtrykkende både for os og fangerne. Som de stod der i morgenkulden, mange af dem dårligt klædte, og hostede, og hvor fordelingen gik langsomt fra hånden, kunne man ikke andet end græde. Alle vore vogne skulle visiteres, da der dagen før var undsluppet tre fanger. Betjentene så også noget nedtrykte ud.

Kl. 07.30 gik frk. Clemmensen og jeg i seng og sov til kl. 10 efter ikke at have sovet to døgn. Vi gik til karantænestationen og spiste forløren hare med æg.

Derefter drog vi af sted igen med konvojen og nåede Stift Rosenborg kl. 19. Samme dags formiddag blev Kiel og

Hamburg bombarderet. Et stort bombekrater var lavet samme formiddag midt i en af gaderne i Neumünster, hvor vi skulle passere. Den by gik det stadig ud over.

Da vi ankom til Stift Rosenborg, fik vi en kop te og spiste vor medbragte mad. Sekretær Finn Nielsen fra Socialministeriet og ritmester Hansen kom senere med 33 vogne samt dr. Lorentzen og dr. Roesdahl, tre sygeplejersker og en motorordonnans, hvoraf de fleste skulle af sted næste formiddag for at afhente 594 politifolk i Neuengamme.

Denne gang fik vi lov at ligge på 1. sal i det store værelse med 6 senge. Da jeg kom derop, lå der en mand i en af sengene. Han var ved at tage underbukserne af. Han var en evig tid om at samle sine sager sammen og klæde sig på. Så begyndte jeg at børste tænder, og så hjalp det.

Vi led meget af kulde, da det var hundekoldt og regnfuldt, og de for længst var holdt op med at fyre. Jeg lånte en elektrisk varmpude, som jeg tillod mig at bruge en times tid, og sov så dejligt hele natten, skønt et voldsomt bombardement af Hamborg var begyndt, inden jeg sov.

Den 4. april kl. 12.30 var hele konvojen på 53 stk. danske vogne klar ved Neuengamme-lejren.

Denne gang fik vi ikke lov at køre helt ned til indgangen i Neuengamme, men kun i den forreste fængselsgård. Formentlig fordi vi havde vinket og råbt til fangerne forrige gang. Alle fangerne, vi skulle have med, var rede med deres små bylter, og i løbet af en time var alle parate og alle kort - et for hver fange - skrevet. Blot manglede vi vognene med bagagen fra de forrige betjente. Den kunne vi ikke have med den gang.

Dr. Roesdahl, Als, en elskværdig mand, ville gerne se mere af lejren, og, frimodige som vi var, gik han og jeg ned det par kilometer gennem raden af vagtposter. Vi nåede indgangen.

Dr. Roesdahl spurgte, om vi måtte gå ind og se efter bagagen, men det blev ikke tilladt. Vi blev imidlertid fulgt ind bag bajonetterne i vagtkommandanturen og bedt om

at tage plads, så ville vi blive fulgt tilbage. Vi sad så i 10 minutter, indtil en vagtpost fulgte os tilbage. Han fortalte os, at vagtposterne ville få en røffel, fordi de havde ladet os passere.

(fortsættes)

80-årig kz-chef får livstidsdom

STUTTGART: Den tidligere SS-underofficer og kommandant for koncentrationslejre i Polen, Josef Schwammberger, er idømt livsvarigt fængsel.

Den 80-årige Schwammberger blev ved en domstol i Stuttgart kendt skyldig i syv tilfælde af drab og medvirken ved talrige andre drab, mens han fra 1942-1944 var leder af de nazistiske tvangsarbejdslejre Rozwadow og Przemysl i det besatte Polen.

Side 74, »Tyske provokationer« Esbjerg afd.

Adfærd, der beskrives i artiklen, synes jeg efter min og andres erfaringer fra vort blad er meget typisk for tyskere og deres adfærd *aldrig* tror jeg og millioner med mig vil ændre sig.

Selv en verdensberømt forfatter som Schiller skrev »Die Räuber«. Det var heftet på det tyske folk, selv vil jeg sige, at den karakteristik passer meget godt.

Selv mener jeg, ak at komme i klub EF m.fl. med det folk gør mig bestandig ængstelig, med tilbageblik på forinden lige fra tidlig morgen og op til nyeste tid BESÆTTELSEN!

Erik Chidekelsen
Charl. Munchsvej 30, 2. mf.
2400 Kbh. NV

PS: Bladet uforligneligt, har selv skaffet et par abonn. med glæde!

Det er en viljesag at have det rart med hinanden.
(Marlie Wærum, mor til Edith Guillaume, i generations-dialog i Politiken).

Arkiv-åbning ryster nazister

BUENOS AIRES: Argentinas beslutning om at åbne landets hemmelige arkiver om nazistiske krigsforbrydere har sendt en chok-bølge igennem rækkerne af de gamle nazister, der troede, at deres dystre fortid var glemt for lang tid siden.

I en alder af 71 år finder tidligere nazi-officer Jan Olij Hottentot pludselig sig selv i fokus, efter at avisen Clarin har fundet frem til ham i en forstad til den argentinske hovedstad, Buenos Aires.

Hottentot blev i 1949 idømt 20 års fængsel ved en domstol i Amsterdam for at have dræbt og torteret jødiske krigsfanger ved den russiske front og for at have jagtet medlemmer af den hollandske modstandsbevægelse.

Det lykkedes Hottentot at flygte fra fængslet, og han kom i 1952 til Argentina via Spanien og Brasilien.

Denne historie har nu lagt en bombe under nazistens pensionist-tilværelse, og i første omgang har den gjort ham syg.

Da Clarins medarbejder forleden dukkede op i forstaden for at snakke med krigsforbryderen, sagde han, at han først skulle spørge sin hustru, Rosa, om lov til at snakke med journalisten. Hun gav ham ikke tilladelsen.

- Hollænderne har skylden for det her, sagde hun fra vinduet.

Flere hundrede af de nazistiske krigsforbrydere fra Den anden Verdenskrig flygtede efter krigen til Argentina, hvor Argentinas daværende præsident, Juan Domingo Peron, gav dem asyl. Men det er ikke alle de gamle forbrydere, som er sluppet for at blive straffet.

Krigsforbryderen Joseph Schwammerberger står i øjeblikket tiltalt for krigsforbrydelser i en retssag i Tyskland. Han blev udleveret fra Argentina i 1990 efter 17 års tovtrekkeri.

I 1960 stoppede israelerne Adolf Eichmanns asyltilværelse, da de bortførte ham og tog ham med til Israel, hvor han to år senere blev hængt. Eichmann var en af hovedmændene bag Nazi-Tysklands jødeudryddelse.

Hvad smykkeskrinet gemte eller menneskejagten i Celle

En fredelig demonstration ved indvielsen af Salzgitter. (Foto: Jacob Jensen).

Mange danske, der ad den gamle saltvej kører over Lüneburger Heide, besøger også den smukke gamle velbevarede og velholdte by Celle. En sand perle af bindingsværksromantik. Men Celle har også en skønhedsplet, som man helst vil skjule.

Fangerne fra Salzgitter skulle til Belsen

I april 1945 trængte de allerede tropper frem og gennembrød Weserlinien. KZ-lejren i Drütte-Salzgitter (som man kan læse om andet steds i bladet) skulle evakueres til KZ-lejren Bergen-Belsen. De ca. 4000 fanger, både mænd, kvinder og børn, blev stuvet i kreaturvogne og sendt af sted natten til 8. april. De kom dog kun til godsbaneterrænet i Celle, hvor der var et voldsomt luftbombardement fra 9. amerikanske luftflåde. Det gik også ud over toget med fangerne. Det SS-vagtmandskab, der var med toget, beskød de hjælpeløse fanger, og omkring halvdelen af dem blev dræbt. De, der kunne, flygtede i panik og planløst i alle retninger.

Ikke blot de tilkaldte værnemagtssoldater, men også SA, politi, Volkssturm, Hitlerjugend og brandkorpset, men også mange frivillige af byens borgere og egens bøn-

der deltog ivrigt i jagten på de flygtende kz-fanger.

Det lykkedes ved disse forenede kræfter at finde ca. 1100 fanger i live. Fangerne blev samlet sammen på en lokal sportsplads, og 30 af dem blev straks henrettet. Halvdelen af de overlevende, der var i stand til at gå, blev sendt af sted til fods i retning af KZ Bergen-Belsen. De sidste blev slæbt til en kaserne i Celle.

Her blev de fundet af de britiske tropper, der nåede frem den 12. april. Hvad de her så, blev af en britisk skribent beskrevet som: »Et Bergen-Belsen i miniudgave!« Her var hundredevis af døde og døende, som ingen overhovedet havde bekymret sig om, og byens borgere erklærede sig »forbløffet« over dette syn. Ingen kendte noget til fangernes eksistens!

Tysk monument og tysk kritik

Denne sag har i årevis været et tabu-empne i Celle. En lille gruppe borgere i byen har dog arbejdet med sagen, og endelig i 1992 - ved byens Celles 700 års jubilæum - spenderede bystyret 25.000 DM til et monument for de omkomne. Det blev et abstrakt monument udført af kunstneren Jonny Lucius. Det er en bronzeskulptur, der

er anbragt i Slotsparken - i respektfuld afstand fra kæmpe rytterstatuen af kejser Friedrich Barbarossa.

Den tyske historiker Mejnert Bertram skriver bl.a.: »Hændelserne i Celle kan tjene som eksempel på forrælsen og volden, der udgik fra Nationalsocialismen. Den historiske bearbejdning af emnet kan først nu vise afgrunden mellem smykkeskruddyllen i Celle og de afskyelige og ubehagelige begivenheder, der dengang fandt sted.«

Jakob Jensen

(Kilde: Salzgitter Zeitung).

Hitlers bunker som museum?

BERLIN: Det tredje Riges centrum, førerbunkeren i Berlin, er blevet fredet som et historisk mindesmærke. Bunkeren, der er på 1500 kvadratmeter, består af tunneler, vagtrum og opholdslokaler for topnazisterne.

Hitler begik selvmord i de underjordiske betonlokaler den 30. april 1945, da sovjetiske styrker nærmede sig.

Bunkeren blev bygget i slutningen af 1930'erne under Hitlers nye rigskansleri ved Brandenburger Tor.

Under den kolde krig lå bunkeren i ingenmandsland mellem Øst- og Vestberlin. Den har været oversvømmet siden SS-soldater forsøgte at standse de sovjetiske soldaters fremrykning ved at sprænge en tunnel, der forbanded bunkeren med Spreefloden, itu. Men for to måneder siden blev den tømt for vand, så arkæologer kunne studere Nazitysklands hjerte.

Der vil muligvis blive indrettet et museum i den tyske bunker.

**Tilgiv, men
glem ikke**

De jødiske tvangsarbejdere blev hentet på lastbiler

Goebbels lovede i sin tid, at til Førerens 54 års fødselsdag skulle rigshovedstaden være JØDEFRI. Ca. halvdelen af de jøder, der i begyndelsen af 1943 endnu levede i Tyskland, boede i Berlin. Nu skulle også »blandingsjøderne« deporteres, ligesom de, der havde giftet sig med jøder og deres børn.

Hidtil var disse blevet skånet. Ganske vist måtte de bære stjerner og var forpligtet til tvangsarbejde, ligesom de fik færre levnedsmiddeltkort. Fra 1942 måtte børnene ikke besøge skolerne. Men da disse mennesker dog havde en smule del i det tyske folkefællesskab, blev de sparet for deportation. Man var måske bange for modstand fra de ariske ægtefæller?

Dette ændrede sig i februar 1943. I en lynaktion kørte lastbiler op foran fabriksportene. De jødiske tvangsarbejdere blev læsset ombord. De syge blev hentet derhjemme. Nogle blev taget, når de hentede rationeringskort. På lastbilerne blev de med et mellemstop kørt til Rosenstrasse 2-4.

Turen gik til det kvarter, der siden begyndelsen af trediverne havde været stærkt jødisk præget. Det drejede sig mest om mænd. I mange tilfælde var nemlig ægteskaber mellem jødiske kvinder og ariske mænd erklæret for at være privilegerede.

6000 ikke-jødiske kvinder samlede sig i Rosenstrasse foran bygningernes port, hvor man holdt Arierskænderne fanget. 6000 kvinder råbte på deres mænd. De stod som en mur. Time efter time, nat og dag. Sådan beskrives det af journalisten Ruth Andreas-Friedrich i hendes dagbog omkring disse begivenheder. Nogle anser tallet 6000 for at være for højt, men det er uomtvisteligt, at der uafbrudt var adskillige hundrede på gaden. De opmuntrede hinanden: Giv os vore mænd igen. Vi vil have vore mænd igen.

Politiet holdt sig tilbage, selv om SS-hovedkvarteret kun lå få minutter borte. Et

par vandkanoner havde sikkert været nok til at fordrive kvinderne. Enkelte politifolk patruljerede og forsøgte at drive kvinderne fra hinanden. Af og til fortrak de til sidegaderne, men var omgående tilbage igen.

At de selv kunne være i fare, tænkte vist ingen af dem på. Rent faktisk var det ikke forgæves for kvinderne. Desværre udspillede der sig nogle ubehagelige scener foran et jødisk aldershjem. Befolkningen samlede sig i store grupper og nogle tog endda parti for jøderne.

»Jeg giver sikkerhedstjenesten besked på ikke netop nu at fortsætte jødeevakuering. Vi vil hellere vente nogle uger,« noterede Goebbels sig, den 6. marts 1943 i sin dagbog. De ubehagelige scener førte virkelig til nogle løsladelser blandt jøderne.

Nogle enkelte kunne med behørigt udfyldte løsladelsespapirer på halvvejen til dødsdommen vende om.

(Citat fra Der neue Mahnruf, Østrig).

V.M.J.

Billedet side 70-71 1992

Kære Fosmark

Vedr. det fine billede af sammenkomsten for tidligere Dalum-fanger i sidste nummer af Pigtråd/Gestapofangen kan jeg bekræfte, at nr. 22 er Per Fløe Jensen, og at hans data er korrekt angivet.

Det var Per, der fik mig med i modstandsbevægelsen. Vi havde gået i klasse sammen på Dyssegårdsskolen fra 1. klasse til mellemskoleeksamen i 1941. Vi blev arresteret sammen den 5. december 1944 sammen med bl.a. Jørgen Barfod, Erik Westermann, Knud Bjarkov og Christen Puggaard-Müller. Per fik fange nr. 67.960, og jeg fik 67.961.

De andre spørgsmålstegn kan jeg desværre ikke hjælpe med.

Jørgen Madsen
2730 Herlev

Kravet til tyskerne om arbejds-godtgørelse

Hvorfor er Danmarks udenrigsminister imod, at tidligere danske KZ-fanger vil have erstatning for den tid, de som slaver, så godt som uden tøj og mad og under de elendigste forhold med vold og tortur har knoklet fra morgen til aften 7 dage om ugen, efter af SS og Gestapo at være deporteret til de tyske KZ-udryddelses- og tvangsarbejdslejre... Ja. Hvorfor?

Udenrigsministeren siger, at Danmark ikke skal gå ene-gang, men der er altså tidligere slavearbejdere fra andre lande, som har fået erstatning fra Tyskland.

Den 20.11.1991 sagde udenrigsministeren i folketinget, som svar på et spørgsmål fra Pernille Frahm, at det er Danmarks regerings opfattelse, at det ville være helt urimeligt, hvis Danmark ene skulle begynde at fremsætte krav. Det havde han svært ved at finde nogen begrundelse for. - Er KZ-ophold da ikke begrundelse nok.

Det er snart mange år siden, men udenrigsminister, du må da have hørt om, hvad KZ-lejre var, og hvad der skete i dem. (Læs »SS-Hitlers terrorkorps«).

Er det viljen, der mangler, er der ikke nok prestige i sagen, eller er du betænkelig af politiske grunde, fordi Tyskland er en handelspartner, som man ikke må »fornærme«? Eller skal erstatningssagen stadig trækkes i langdrag?

Ja. Hvorfor? - Om føje år er alle slaverne væk, og så kan du trække vejret lettet - måske.

I SKAL ALDRIG BLIVE GLEMT. - Tak.

Freddy Haxvig

- Det er skørt at sidde i parcelhuset i Danmark og tro, at man kan påvirke opinionen i Kina. (Oliver Jensen, Dansk erhvervsmand i Beijing, til Børsen).

To nyttige foldere

Kulturministeriet i Kiel har sammen med Landsmuseet på Gottorp Slot, Sønderjyllands amt og Museumsrådet udsendt to foldere, som også kan være ganske nyttige for danske på tur i grænselandet, især da folderne foreligger med såvel dansk som tysk tekst.

Den ene folder henviser til 14 museer på begge sider af grænsen. Der orienteres kort om museernes tilbud, åbningstider m.v. Desværre nåede hverken centret ved Dybbøl eller ved Danevirke at komme med, men det nås vel i næste udgave.

Den anden folder henviser til de to tyske KZ-lejre i Svesing og Ladelund og til den danske Frøslevlejr, der dog i modsætning til de to første betegnes som en historisk fangelejr fra 2. verdenskrig.

Folderne kan rekvireres ved henvendelse til kulturministeriet i Kiel, landsmuseet ved Gottorp og Sønderjyllands Museumsråd foruden på de enkelte museer og mindesteder.

Anne Frank-udstilling

En udstilling om Anne Frank, der har været vist over det meste af verden, nåede til Århus 14 dage i april.

Udstillingen, der er sammensat af Anne Frank-Instituttet i Amsterdam, viste en lang række billeder af Anne Frank og hendes familie, som ikke tidligere har været offentligt. De suppleredes af billeder af familiens skjulested i Amsterdam, og samtidig forsøgte udstillingen at give et tidsbillede af Tyskland under nazismen og af dagligdagen i det besatte Holland.

Anne Frank var kun lige fyldt femten, da hun endte sine dage i den tyske koncentrationslejr Bergen-Belsen ved Celle. Men hun udødeliggjorde sit korte liv i »Anne Franks Dagbog«, som tusinder har læst og genlæst over hele verden lige siden.

Anne Frank udstillingen fortsatte til Aalborg, for derefter at forlade Danmark.

Skandale i Østrig!

Der rejste sig en bølge af protester i den østrigske og svejtsiske presse, da det blev bekendt, at præsidenten for det østrigske ingeniørforbund, Walther Lüftl, havde skrevet en rapport om nazisternes mord på millioner af jøder i Auschwitz og Mauthausen. Han var kommet til den konklusion, at dette var »teknisk umuligt«! Gaskamrenes kapacitet havde ikke været stor nok! I hans rapporter hed det også, at beretningerne om nazisternes grusomheder var usande og »savnede naturvidenskabelige beviser«!

Forbundet af socialdemokratiske akademikere i Østrig krævede ifølge »Die Presse« Walther Lüftls øjeblikkelige tilbagetræden, og generalsekretæren for det østrigske regeringsparti, Ingrid Korosec, følte sig stærkt foruroliget over det falske indtryk, man i udlandet kunne få af sagen, der udnyttedes kraftigt af neo-nazisterne.

Walther Lüftl meddelte, at han straks trådte tilbage som præsident for ingeniørforbundet.

I sin erklæring meddelte han, at han tilbagekaldte sine beregninger. Der var kun tale om løsrevne citater og mellemregninger. Lüftl havde gjort studier i Wiener Dokumentationsarkiv. Men arkivets leder Wolfgang Neugebauer erklærer ifølge Neue Züricher Zeitung om sagen: »Hvad der her er anført som nye beviser slutter sig til de bekendte Holocaust løgne. Hver eneste påstand er tusindfold tilbagevist.«

Ingeniørforbundets funktionærer er tilfredse med Lüftls afgang. »Han har skadet vort image,« erklærer de ifølge »Die Presse«.

Denne skandalehistorie har bevirket, at Østrigs regering nu forbereder en lov, der forbyder nazistisk propaganda i landet.

Jakob Jensen

Er STASI virkelig = GESTAPO

Den østrigske professor Dr. Anton Pelinka beskæftiger sig med det opgør med fortiden, der for tiden raser i Tyskland. Ikke med NZ-terroristerne, men med DDR-myndighed, som man forsøgte at sætte med Gestapo.

Man optræder med en konsekvens, som man hverken i Tyskland eller Østrig så noget til i 1945. Hvem har tal på de gamle DNSAP-medlemmer, der efter 1945 kunne fortsætte deres politiske karriere?

DNSAP forfulgte ikke blot politiske modstandere. De førte egen angrebskrig for verdensherredømmet, eller verdensødelæggelsen. Nazisternes ledere ødelagde systematisk og i massevis mennesker, hvis eneste skyld var forkert afstamning.

Med andre ord: DDR-regimet var et system, hvor forbrydelse mod menneskerettighederne var mulig. Naziregimet var et system, der i sig selv var en forbrydelse mod menneskerettighederne. Man kan sammenligne de to regimer, men man kan og må ikke kalde dem ens!

Krigsforbryderne i Nürnberg sad der ikke på grund af undertrykkelse af opposition, heller ikke på grund af afspærring af grænser, ikke på grund af skydebefaling. De sad der, fordi de bevidst og målrettet havde planlagt en angrebskrig mod resten af menneskeheden. Fordi de havde omsat denne morderiske krig til gerning, og fordi de i deres ødelæggelsestrang skulle anvende flere millioner krigsfanger i krigsproduktionen.

Det må man sige uanset, hvor meget man vil fordømme DDR og dets regime. Det var helt igennem et andet system. Det må man ikke glemme ved bearbejdning af STASI-papirerne. (Oversat fra »Der neue Mahnruf.«)

V.M.J.

Erstatning til krigsforbrydere?

Nazi-krigsforbrydere, som i sin tid blev nationaliserede i den sovjetiske besættelseszone, kan efter den tyske genforening regne med godtgørelse.

Efter reglerne vil de have krav på økonomisk udligning. Det følger af udkastet til en lov, der skal regulere erstatning for nationalisering mellem 1945 og 1949 også i DDR.

I udkastet står der generelt, at erstatning og udligning tilkommer den »der ikke får sin ejendom igen«.

Genforeningsaftalen udelukker ikke dette, men nævner det heller ikke. Men den forbyder at annullere nationaliseringer mellem 1945 og 1949.

(Citat fra det østrigske »Der neue Mahnruf«).

V.M.J.

Erstatning

Af Dana Schmidt

MOSKVA (Politiken) - Tidligere politiske fanger i Rusland vil få udbetalt en kompensation for årene bag tremmer, har den russiske regering bestemt.

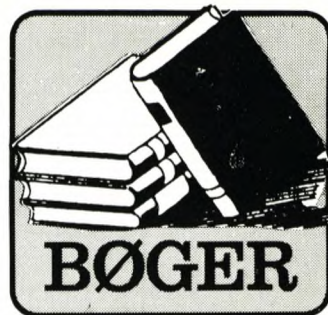
For hver måned, de sad i fængsel eller straffelej, får de 180 rubler, dog højst 25.000 i alt. Da mange af de tidligere fanger er døde - regeringsbestemmelsen gælder hele perioden fra oktoberrevolutionen i 1917 til nu - har også børn og andre slægtninge ret til at søge kompensationsen. Ukraine og Hviderusland har vedtaget en lignende beslutning. For det højeste beløb på 25.000 rubler kan man i dag købe sig f.eks. en sofagrube eller en flyrejse til Danmark.

Ny lov får nyt nummer

Den nye lov om ret til frit plejehjemsvalg har jeg tidligere omtalt som lov nr. 137.

Undervejs i behandlingen i Folketinget er den blevet skilt ud og har fået sit eget nummer. Man skal nu henvise til lov nr. 144/92.

J.J.

Nyt bogforlag med klassisk navn

Af Johannes Fosmark

Silkeborg har fået et nyt bogforlag, og det har fået et berømt gammel-klassisk navn, nemlig EUREKA - jeg har fundet det!

Det var jo det ord, som den græske matematiker Archimedes, der levede før vor tidsregnings begyndelse, blev berømt for. Han har brugt det om 2 oplevelser.

Det nye forlag fortæller os alene ved sit navn, at det agter at beskæftige sig med alvorlige sager, og det sker i starten ved udgivelsen af bogen: Radiogruppen Moses og Cain. En beretning om radiogrubbens arbejde ved den jyske nedkastningstjeneste marts 1944-maj 1945.

Efter en ret fyldig indholdsfortegnelse følger forord af Flemming Juncker, der skriver, at der her er tale om et imponerende komplicationsværk, altså et sammenstykningsværk.

Forfatteren er nu 38 år, og alene af den grund er bogens stof ikke selvoplevet. Det er et produkt af samtaler med besættelsestidens radiotelegrafister samt et studium i ting, der er at finde i Rigsarkivet, Museet for Danmarks Frihedskamp, Ølgod Museum, det jyske Modstandsmuseum, der jo ligger her i Silkeborg.

Forfatteren kom frem til mange af sine kilder gennem forarbejdet til bogen »Distrikt 14«. Den udkom i 1984 og fortalte om våbengrupperne i Distrikt Silkeborg og deres aktiviteter i 1944-45. I samværet med de mange nedkastningsfolk, blev han klar over, at der her lå meget stof, der var ukendt for offentligheden, men burde frem.

Vær ikke eet i dag, i går, og noget andet om et år.
Det, som du er, vær fuldt og helt, og ikke stykkevis og delt.

Henrik Ibsen (1828 - 1906)

Ikke færre end en 8 siders navnefortegnelse har Lars Peter Sørensen fundet frem til - 274 navne, og vi får i bogen en hel del af vide om dem.

Ved hjælp af kildehenvisningen bag i bogen ser vi, at nogle af modstandsfolkene har haft flere dæknavn.

Forfatteren har desuden støttet sig til ret mange bøger om emnet, flest skrevet på dansk.

Hvem var Moses?

Bogen bærer navnene Moses og Cain. Spørger man om, hvem de var, må svaret blive, at Moses var det engelske kodenavn for kvartermester Poul Otto Nielsen. Han nævnes 15 gange i bogens 140 sider. Cain var kodenavnet for Jørgen S. Bergh. Han nævnes 16 gange i bogen.

Moses har i en beretning til Rigsarkivet fortalt, hvordan han kom ind i arbejdet.

Hans falske navn fortalte, at han nu var landbrugskonsulent Rasmus Christiansen. Hans virke udgik nu fra Århus. Han skulle arbejde for Toldstrup.

Medlemmerne af radiogruppen kendte Moses under navnet John Johansen.

Hvem var Cain?

Cain er den anden person på forsiden. Han blev sendt fra Århus til Aalborg, hans fremtidige arbejdsområde. Der foreligger en film, hvor han er i arbejde. Filmen blev skjult og først fremkaldt efter krigen.

Cains bror var Ole Bergh, der på det tidspunkt var journalist ved Aalborg Amtstidende. I privateje foreligger et brev, hvori Ole fortæller om Cains situation. Tyskerne pejlede som vilde, når de konstaterede en illegal sender, men den danske sender ville få vagter på fortovet, når han sendte, og de kunne på lang afstand se de tyske pejlere. Så bukkede vagten sig ned og båndt sin sko, en vagt oppe i vinduet gav lynhurtigt Inne (Jørgen S. Bergh) besked, og så standsede han sendingen, og tyskerne fik en lang næse.

Lars Peter Sørensen har stødt på ret få, der kunne fremvise noget i retning af dagbogsblade fra de omtalte 14 måneder. Nogle husker

forbløffende godt, men i mange tilfælde har det været nødvendigt med et ret stort research-arbejde.

L. P. Sørensen har nu lagt resultatet af 4 års forskning på bordet. Bogen er trykt i 1000 eksemplarer.

Den er på 144 sider og koster kr. 128,- og kan købes hos boghandleren.

Af ganske uventede af bogens mange oplysninger er, at Napkin, radiotelegrafisten Lorentz Arne Dus Hansen, fremstillede radiosendere, der var væsentlig mere anvendelige end de engelske. Dette indså man i England og gik over til de danske modeller.

*

The Moon is Down Goes to War, 174 sider

Bogen, der fik så stor betydning for meningsdannelsen i Danmark.

The Moon is Down, eller som den blev oversat til dansk: Månen er skjult/Månen er gået ned, hører uden tvivl ikke til den amerikanske forfatter John Steinbecks bedste romaner, hvis man bedømmer bogen på dens litterære kvaliteter. Det ville dog også være ganske forkert at bedømme bogen udelukkende gennem litterære briller, thi Steinbecks hensigt med bogen var at levere et stykke gedigen propaganda til fordel for den allierede sag mod nazismen.

Ud fra netop den synsvinkel har en amerikansk litteratur professor, Donald V. Coers, foretaget en analyse af The Moon is Down. Og ikke overraskende (i hvert fald for et vest- og nordeuropæisk publikum) når Coers frem til, at bogen fik overmåde stor betydning for befolkningerne i det tysk besatte Europa. Undervejs til denne konklusion beskriver forfatteren indgående Steinbecks motiver for at skrive romanen, hvordan han samarbejdede med diverse amerikanske efterretnings-

afdelinger, og hvordan bogen blev modtaget i den amerikanske offentlighed og ikke mindst af amerikanske litteratur-kritikere, da den blev offentliggjort i marts 1942.

Videre beskriver Coers, hvordan og af hvem The Moon is Down blev oversat og distribueret i diverse tysk-besatte lande, herunder også i Danmark. Her har forfatteren trukket på mundtlige kilder, d.v.s. implicerede modstandsfolk.

Indholdet i The Moon is Down vil uden tvivl være mange af bladets læsere bekendt. Lad os ikke desto mindre kort repetere den: Steinbeck beskriver, hvordan et lille fredeligt land bliver demoraliseret efter at være blevet besat af en stor totalitær magt. Folket i det voldtagne land kommer sig gradvist over choket og tager kampen op mod besættelsesmagten. Steinbecks morale og **pointe var, at frie mennesker uvægerligt ville vise sig stærkere end den viljeløse flok, som lod sig kontrollere af totalitære ledere. Samt af demokratierne altid ville vinde til sidst, selv om diktatorerne kunne synes militært uovervindelige.**

Som nævnt gennemgår Coers, hvordan og hvornår romanen blev oversat og distribueret i de forskellige besatte lande. Lad os her holde os til Danmark.

Kort før julen 1942 fik senere advokat Jørgen Jacobsen fra De Danske Studenter en aflægges af Frit Danmark, en kopi af den amerikanske udgave i hænde. Sammen med en ven, Paul Lang, gik Jørgen Jacobsen i gang med at oversætte romanen. Arbejdet, som foregik i en lejlighed i København, blev færdiggjort i løbet af få døgn. Der var visse problemer med titlen, men de to oversættere nåede frem til »Maanen er skjult«. Herefter gik manuskriptet videre til Jørgen Kieler og Jørgen Staffeldt. Sidstnævnte havde som bekendt allerede en vis erfaring med illegale publikationer. Hvad mere var, via sin boghandel havde han et vist distributionsapparat. På kort tid havde Staffeldt på sin duplikator trykt 15.000 eksemplarer. Staffeldt solgte selv nogle til kunder, som havde

sin faste gang i hans boghandel.

Langt de fleste blev dog distribueret videre til andre boghandlere eller større banker etc. Disse solgte så videre til ansatte og kunder. Overskuddet ved bogens salg gik til finansieringen af Frit Danmarks arbejde.

Flere oplag og udgaver fulgte efter. Mange eksemplarer gik også fra hånd til hånd. Det er således typisk, at når man får et eksemplar i hånden, er det godt slidt.

Det vides ikke præcist, hvor mange eksemplarer af romanen, der blev fremstillet. Men i hvert fald kom der mindst 16 forskellige udgaver/oplag af »Maanen er skjult«.

En anden oversættelse »Maanen er gaet ned«, blev publiceret af Frit Nordisk Forlag, kom i tre oplag. Efter befrielsen kom en legal version af Steinbecks roman på Gyldendal. Her valgte man den første illeale titel »Maanen er skjult«. Sidste oplag kom i 1980.

Der er ingen tvivl om, at Jørgen Jacobsen har ret, når Coers citerer ham for at mene, at i intet land fik Steinbecks roman så stor betydning som i Danmark.

Intetsteds var vel næppe problematikken vedrørende valget mellem opportuniste og moral mere påtrængende og aktual end i et land, hvor folkevalgte politikere om ikke direkte kollaborerede med, så dog gik på kompromis med det onde.

Henrik Skov Kristensen
Leder af Frøslevlejrens Museum

*

To grufulde magtmennesker

Alan Bullock: Hitler og Stalin 2 bind på 1088 sider. 499 kr. Politikens Forlag.

Der ligger mange års studier bag bogen, hvor Bullock dels fokuserer på lighederne, men selvsagt lige så meget på, hvor de to diktatorers veje skiltes. Og hvorfor de ofte handlede, som de gjorde. Det

er iøvrigt 40 år siden, at han udgav sin første biografi af Hitler. Senere er kommet meget nyt stof på bordet.

Hitler fejlvurderede USA

22. juni 1941 gik Hitler ind i Rusland. Skønt han havde en ikke-angrebs-pagt med Sovjetrusland fra 1939. Men alene det, at han og Stalin havde den pagt, havde forbløffet folk overalt i verden. Pagten var naturligvis en torn i øjet på England og USA og lovede dårligt for Europas, ja for hele verdens fremtid.

11. december 1941 erklærede Hitler så, at Tyskland nu var i krig med USA. Kun 4 dage efter, at Japan havde overfaldet USA i Pearl Harbor. Nu stod Hitler i krig med både Rusland, USA og et England, der endnu ikke var besejret, mens hans stormløb mod det meste af Europa elers til da var gået glat. Hitler kaldte USA for et »degenereret demokrati«. Han var irriteret over Roosevelts megen hjælp til England. Og han overså fatalt, hvilken stor og økonomisk stærk nation, USA var.

Ved udgangen af 1942 var den militære balance på Østfronten bragt i balance, og i 1943 svingede det hele tiden til russernes fordel.

Hitler lærte ikke affejlene

Stalins selvtillid genskabtes, da russerne havde slået tyskernes angreb på Moskva tilbage. Efter vinteren 1941-42. Nu troede han på, at Den røde Hær ville kunne »gennemføre den totale ødelæggelse af de Hitlerske tropper«. Hitlers selvtillid kom også tilbage, fordi man fik standset det tyske tilbagetog i Rusland ved en viljesakt, som han erklærede, at Napoleon ikke havde været i stand til.

Stalin havde de ressourcer, der tillod ham at lære gennem fejltagelser, hvor dyrt de end kostede.

Og Hitler havde hverken ressourcer eller viljen til at lære af sine egne fejltagelser. De fejl, han begik i 1941 - og nægtede at lære af - kostede ham siden sejren.

Det gælder både Stalin og Hitler, at de aldrig personligt besøgte fronterne eller de fremskudte poster. De styre-

de krigen 1941-45 ved hjælp af kort, bredt ud over bordet i den aflukkede atmosfære i Kreml eller i Hitlers østprøjsiske kvarter i Rastenburg.

Kun deres eget temperament forstyrrede tingene. De skældte og smældte overfor enhver, der tillod sig at udtrykke tvivl eller ikke straks adlød. Tit tilkaldte de underordnede udenom generalerne og generalstaben. Det skabte forvirring. De overfuste folk, og de drev deres mænd til vanvid.

Da Stalin og den britiske udenrigsminister Anthony Eden første gang mødtes i 1941, sagde Stalin til ham, at Hitlers svaghed var, at han aldrig vidste, hvornår han skulle stoppe.

Da Tito senere kom på besøg, væmmedes han ved det umådeholdne æderi og drikkeri fx i Stalins dacha (landsted udenfor Moskva).

Mistænksom til din dødsdag

Stalin var til sin død mistænksom og tyrannisk. Trods sine sejre. Og skønt Roosevelt var død, og Churchill væltet af Arbejderpartiet, så var hans mistillid stor både udadtil og hjemme. 1952, året før hans død, var antallet af fanger det højeste nogensinde i Sovjets historie. Også gamle venner og folk, der fx havde set velstanden i Vestens lande, blev sendt i lejre. Eller henrettet. Også ja-sigerne kunne pludselig blive fjernet. Således også Molotov. Stalin afsatte også, især efter krigen, den ene kendte general efter den anden. Han kunne blive misundelig, hvis en af krigens helte blev omtalt for ofte og blev for populær. Eller havde, i kraft af deres arbejde, haft meget med englændere, amerikanere eller franskmænd at gøre (side 939). Marskal Zjukov blev således forvist til Odessa og kunne først træde frem igen efter Stalins død.

Hverken Hitler eller Stalin har nok nogensinde personligt deltaget i eller overværet terror og undertrykkelse. Men det var dog dem, der altid satte dagsordenen. De var ansvarlige for enhver vold, undertrykkelse, brutalitet, mord og folkeudryddelse, som især af jøderne. Og al

vold befæstede jo blot deres magt.

Stalin sørgede altid for, at de øvrige medlemmer af Politbureauet (det øverste og fåtallige regeringsorgan) underekv eventuelle dødsdomme. Han var snu, og aldrig stod hans navn alene på slige dokumenter.

Hitler udstedte heller ingen førerordre, tillod intet referat eller notat, der direkte kunne forbinde ham med fx »Endlösung« - altså den totale udryddelse af Europas jøder.

Tænkte ikke på efterfølgere

Men, siger Alan Bullock (side 1001): ansvaret for ud-tænkningen af deportationerne, fængslingerne, torturen, mordene i den størrelsesorden, vi her er vidne til, dette ansvar kan de to diktatorer aldrig fritages for.

Ingen af dem havde for alvor tænkt på en efterfølger. Men arven - den ene stod med sejren, den anden med et tilsvarende stort nederlag, den måtte Europa tage på sig årtier frem. Vi har set andre diktatorer: På det sidste en modbydelig mand som Iraks Saddam Hussein. Eller Lenin, som 1917 greb tøjlerne i Sovjetrusland. Eller Khemal Pasha Atatürk i Tyrkiet. Eller Mao i Kina. Der kunne nævnes andre som fx Idi Amin i Afrika. Figurer i Chile, Cuba osv. Folkevandring, industrialisering, teknologi, befolkningstilvækst, usselt miljø, ja alt kan spille ind, når et enkelt menneske tilraner sig al magt for kortere eller længere åremål.

Ingen sladderhistorier

Stalin levede fra 1879 til 1953, Hitler 1889 til 1945. Hans løbebane var altså ti år kortere i starten, otte år i slutfasen. De betegner begge en langvarig og katastrofal sort periode i dette århundredes historie i Europa. Og vi ser i dag, at det vil tage måske et årti eller mere, før det ny Østeuropa og Rusland vil kunne rejse sig bare til et nogenlunde hæderligt liv, politisk, økonomisk, kulturelt. Tankevækkende, at i 1989-90 var Vesttyskland stort og stærkt nok til at opsuge DDR, det kommunistiske Østtyskland... 45

år efter Sovjets sejr gik alt skævt og fallit østpå...

Den fremragende og dybt-loddende biografi. Politisk og psykologisk. Og Bullock ser helt bort fra, hvor mange elskerinder de to diktatorer måtte have haft. Og alt det andet, som kommer under ugeblandsstoffet. Det er opvæksten, uddannelsen - og især magt-årene og krigen, der skilte dem, som Bullock er optaget af.

Johs.Rasmussen

*

Japansk grusomhed

Birthe Lauritsen: »Solen blev sort«

128 sider. 168 kr.

Holkenfeldts Forlag

Under et ophold på Borneo for nogle år siden blev den danske freelance journalist Birthe Lauritsen opmærksom på et delvis glemt kapitel i 2. verdenskrig, set med danske briller. Nemlig den uhyggelige og nærmest ufattelige japanske grusomhed i krigen. Mod englændere, amerikanere og andre vestlige og hvide folk. Ja, naturligvis mod enhver oprørske eller fjendtlig tendens også i de mange forskellige folkeslag, japanerne traf på deres hærgende vej gennem Asien og Stillehavsområdet 1940-45. Også mod nogle danske. Folk, der var posteret derude fx i ØK eller andre store firmaer. Eller måske selvstændige forretnings- og plantagefolk.

Man mener, den japanske krig på den vis ramte op mod 200 danske. Tre danske blev ligefrem halshugget af det japanske Gestapo, kaldet Kempei Tai. 24 andre døde af sygdom i fangetiden. Og de, der overlevede grusomhederne, var mærket for resten af livet. Nogle fysisk og alle psykisk. Naturligvis har der været en del bøger om japansk fremfærd. Også noget oversat til dansk. Men ikke meget om det danske islæt. I enkelte tilfælde slap nogle en tid heldigere end andre, bl.a. englænderne og hollænderne. Danmark var jo et Hitler-besat

land, altså ikke i krig med Japan. Og jo ikke nogen kolonimagt derude på den tid. Men i det lange løb gik det alligevel galt for de fleste danske derude. Vi har nævnt ØK-folk. Det gælder også flere læger, søfolk, fhv. officerer osv.

Familier blev skilt. Mændene i en lejr, kvinderne et helt andet sted. Som en kvinde fortæller: »Det sidste, jeg så af min mand var, at han vinkede med mit dåbsbæger, da han blev kørt væk på ladet af en lastbil...« »Når vi bad om mere mad, sagde lejrkommandanten: »Dø I bare. I har ikke noget fædreland. Det er bare et kontor i London...« »Jeg skulle klippe græsset med en lille saks - mens ligene lå der og var nær ved at gå i opløsning...«

Men iøvrigt var det forbudt at skrive dagbog. Så der findes kun meget få fuldstændige skriftlige beretninger om tiden derude... Det lykkedes dog for en hollandsk familie. Hustruen døde 39 år gammel i juli 1945 i en japansk fangelejr ved Bandung på Java. Hun efterlod fire børn fra fire til ni år. Og sin mand, som var interneret først i Indonesien, siden i Japan. Han hed Wim Lindeyer-Verhulst, hustruen Nel. Han førte gennem de tre fangeår en slags dagbog i form af breve til hustruen og de fire børn. Uddrag af hans beretning fletter forfatterinden ind imellem kapitlerne, så også det giver små autentiske glimt, der lige så godt kunne være sket for nogle af de danske.

Bogen følger blandt andet den danske læge Oluf Munck, som havde været Finlandsfrivillig i 1. verdenskrig, derpå i hollandsk tjeneste på Batavia (nu Jakarta) i Østen. Gift med en hollandsk generaldatter. Siden, efter sygdom, op i bjergene i Buitenzorg. Han var uhyre afholdt og læge for både fattig og rig. Havde tillige planteskole og en hundekennel. Han gik ind i den hollandske modstandsbevægelse, da japanerne kom. Hemmeligt naturligvis. Men blev en dag afsløret. Først var hans kone, Lis, anholdt. I juli 1942. Senere blev han anholdt, mishandlet, så han blev lam, men altid kunne han alligevel smile til sine medfanger. 23.7.1943 blev han hen-

rettet i Batavia. Efter ufattelige lidelser.

Andre danske skæbner: »Dødens jernbane« mellem Siam og Burma kostede 16.000 allierede fanger livet. Bl.a. den 58-årige kok Georg Aksel Andersen, engang kok for ØKs grundlægger, H.N. Andersen. Han blev begravet ved den berømte og berygtede River Kwai-bro.

En dansk læge, Thue Larsen, som hjalp hundreder af fanger, kunne ikke redde Andersen, men var ved hans dødsleje. Andre, som slap, fordi de ikke ville bygge bro, men blev i den lejr, de var havnet i, var de to søfolk, Johs. Sejersen Pedersen og Hans Jensen.

12 danskere i Malaysia slap for de japanske kz-lejre ved at tilslutte sig en katolsk koloni oppe i bjergene. Startet 1944 på japansk forslag. Her var 2500 hvide. På dårlig jord. Produktionen skulle de sælge. Men der var ikke engang nok til kolonien selv. Man levede i fred for japanerne. Men sultede og mange fik malaria for livet. Enkelte danskere gemte sig på et hospital i Singapore. Bl.a. en ung i ØK, Ernst Andersen. Han delte krigen ud celle med en brite og en schweizer. Og alle tre var naturligvis selv ved at blive gale for stedse. Også på grund af sult. I Hong Kong var der i julen 1941 en dansk koloni på 72. Nogle slap væk i tide det første 1-1/2 år. Efter krigen august 1945 var der 14 danske, som kom hjem til Danmark med m/s »Thyra«. Radmagre og ydmygede.

En af dem, der virkelig hjalp de danske, som kom hjem til Danmark i 1945, var den velkendte Vilhelm Jung, som selv i flere perioder havde boet i Østen. Han døde, 102 år gammel i begyndelsen af 1991. Men han kendte og forstod de hjemvendtes problemer. Foreningen »Dansk Samvirke« og Socialministeriet hjalp også. Bl.a. takket være Jungs energiske medvirken.

Her er kun »skummet fløden« af et stort, ofte uagtet emne.

Johs.Rasmussen

18 historier fra besættelsen

Per Amby: *De vedede livet*
100 sider. 138 kr.

Poul Kristensens forlag, Herning

Den 72-årige journalist Per Amby, Fredensborg, har her samlet 18 artikler, han har skrevet i årenes løb. Beretninger om kendte og ukendte modstandsfolk. Altid af spænding og stor værdi.

Her er noget om Churchill-klubbens »drengestrøger« i Aalborg. Om hvordan det illegale »Information« blev til, takket være Børge Outzens flid og opmærksomhed. Men naturligvis hjulpet af mange fra nær og fjern. Fx en korrespondent i Odense, Frode Carlsen. Eller hvordan Falck-folk hjalp på mang emåder. Både i København og ude i landet. Elelr Arne Sejrs historie, manden der startede besættelsestidens første illegale blad, »Studenternes Efterretningstjeneste«. Og fastsatte »ti bud« for, hvad en god dansker måtte og ikke måtte.

Her er også noget om, hvordan nogle på Kornetskolle på Kronborg den 9. april 1940 tog sagen i egen hånd og flygtede til Sverige (kæmpe måtte de danske soldater jo ikke). Bagefter blev de anklaget for mytteri. Men general Prior sagde siden til de tre, at de havde gjort det rette.

De første, som faldt for tyske kugler den 9. april 1940, var tre grænsegendarmer, som blev dræbt allerede kl. 3.45 om morgenen. Af civilklædte specialstyrker fra Regiment Brandenburg, der altid havde den slags mindre fine opgaver.

Luftkaptajn Kjeld Rønhof, Hundested, efter krigen mange år ansat i SAS, indtil 1980, fortæller om, hvordan han slap ud af Danmark med ØK-skibet »Kina« dagen før, Danmark blev besat. Han blev uddannet hos det norske flyvevåben i Canada, Little Norway. Og sommeren 1942 kom han til England, hvor han siden var med i 183 togter. Og så mange falde omkring sig. RAF havde til tider store tab.

Der er også en beretning om den danske ambassadør H. Kauffmann i Washington.

Og hvordan han var med til at gøre Grønland til et led i »Slaget om Atlanten«.

Overlæge Jørgen Kieler fortæller om sin jul i KZ-lejren Porta Westphalica i 1944.

Af det øvrige stof skal bare nævnes, hvordan Hans Hedtoft i en samtale med bladet »Det Frie Nord« den 3.5.1943 fik formet slagordet »Aldrig mere en 9. april«.

Biskop Vincent Lind, Odense, selv gammel Neuen-gamme-kz-fange, har skrevet forord til Ambys bog. For resten ualmindelig smukt trykt. Og med et godt billedvalg.

Johs.Rasmussen

*

»En af de mange«

Jørgen Hæstrup: *En af de mange*

92 sider - 148 kr.

Odense Universitetsforlag.

Besættelsestidens historiker frem for nogen, Jørgen Hæstrup, Odense, har atter ladet høre fra sig. Denne lille fine bog omhandler en af de mange unge, som ofrede livet dengang under besættelsen. Det drejer sig om den 20-årige maskinist Sven Johannesen, Randers, søn af Randers Tekniske Skoles forstander, J.C.T. Johannesen.

Sven var fra august til november 1943 leder af en meget aktiv sabotagegruppe i Randers. En af de store begivenheder, som aldrig kan glemmes, sabotagen mod jernbanebroerne i Langå, skete 17.november ved midnat. Men der var gået lang tids forberedelser, fremskaffelse af sprængstof, rekognoscering overfor forholdene i Langå, hvor der blandt andet var en lille tysk garnison, mest dog af kontorfolk, osv.

Hanneken og Best afslog enhver ansøgning om benådning

Det må siges, at aktionen forløb meget tilfredsstillende. Men bagefter kom ulykkerne. Allerede 19. november om aftenen blev flere af deltagerne i aktionen anholdt af Gestapo. Og fem dage efter havde en tysk krigsret dødsdømt de fem. Familierne til de dømte,

Røde Kors, amtmænd m.fl. søgte forgæves hos den tyske kommandant, general Hermann von Hanneken, Silkeborg, og hos den »rigsbefuld-mægtigede«, dr. Werner Best, København, om benådning. Men alt forgæves. Den tyske kurs var kort før strammet op, samtidig med, at man hos den tyske generalstab i Berlin var ret nervøse, idet man når som helst kunne forvente, at englænderne og amerikanerne åbnede en ny 2. front i Europa. For at lette trykket på den russiske front og for i det hele taget at få krigen afsluttet. Tyskerne grundede en del over, hvor og hvornår en sådan 2. front ville sætte ind. Som bekendt skete det først sommeren 1944, i Normandiet, men hvem vidste det i 1943?

Modstandsarbejdet havde som nævnt taget fart. I Jylland ledet af især godsejr Flemming Juncker, Overgaard. Efterhånden assisteret af faldskærmsmanden Ole Geisler. På et tidspunkt kom så modtagegruppen omkring Hvidsten til. Senere også en række andre grupper, fx. Rosenholm-gruppen. Og ellers ud over hele Jylland. Ved planlægningen af sabotagen mod de to Langå-broer deltog bla., foruden Geisler, civilingeniør Chr. Bach, Randers Elværk, som i lange tider havde mange af trådene til de unge slagkraftige sabotagegrupper i Randers i sine hænder, og læge Jørgen Røjel.

Bach havde god tid til at organisere grupperne. To under maskinist Sven Johannesen, en under adjunkt Kai Hoff, Randers Statsskole, og en under lærer Haverholt. Tilbageholdenheden kom af, at de mange våben-modtagelser omkring Hvidsten fordrede en vis ro, så det midtjyske Gestapohovedkvarter på Aarhus Universitet ikke hele tiden løb rundt i Randers' gader.

5 dødsdomme

Tyskerne fik fat på fem, som blev dødsdømt. Langåbroerne var noget centralt, noget vigtigt også for tyskerne med deres trosskibe mellem Danmark-Norge og evt. Finland via Sverige. Best og Hanneken betragtede ikke den slags som »drengestre-

ger«. Det oprørte fx også nu og da Hitler, at hans lille nordiske kanarieflugt ikke dansede med, men mod. Så efter dommene henrettede tyskerne den 2. december 1943, på Skæring Hede, ikke langt fra Aarhus, på vej mod Grenå og Ebeltøft, disse fem:

Maskinist Sven Chr. Johannesen, fra 1923
sparekasseassistent Oluf Axelbo Kroer, fra 1916
ekspedient Anders William Andersen, fra 1924
handelslærling Otto Konrad Manley Christiansen, født 1924
alle fra Randers, og
student Georg Coritis Mørk Christiansen, fra Aarhus, født 1921 i Vejle.

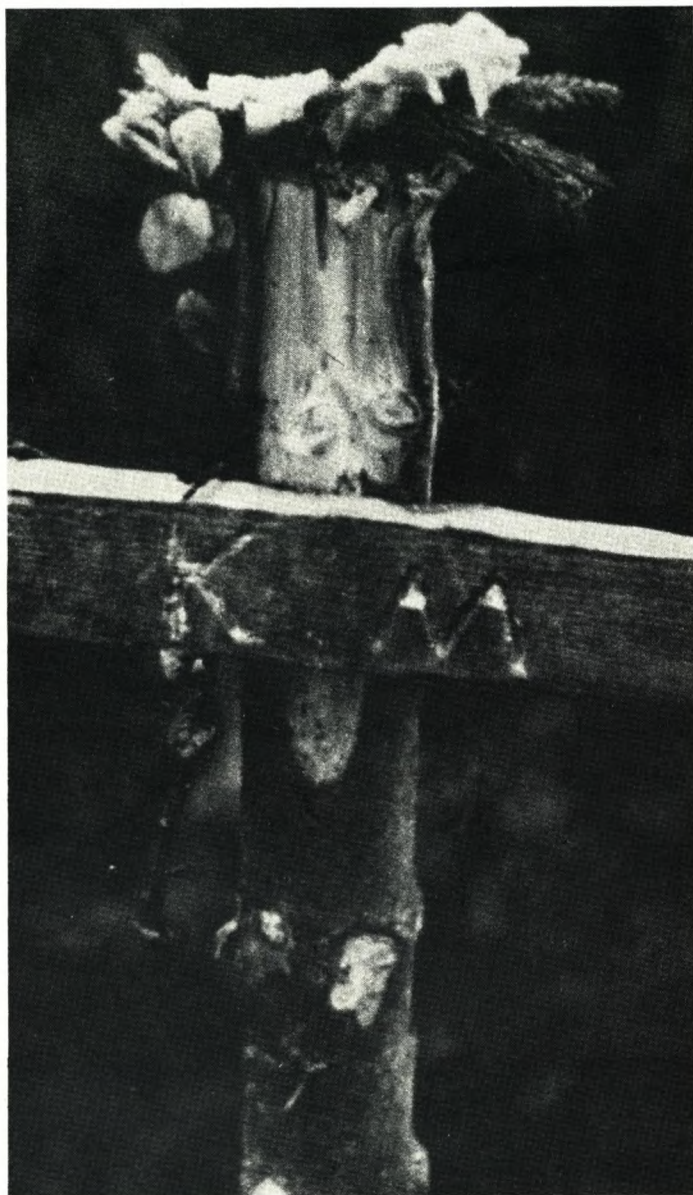
Hæstrups skrift redegør indgående for alle forhold omkring henrettelserne, dommen, de afslåede benådningssøgninger, og en del af det meget, som gik forud. De unge havde haft heldet med sig angående selve aktionen. Men var var åbenbart stikkere og svage led. Så tyskerne opklarede en del. Men Sven og de andre anholdte forstod at holde mund. Vi hører om den tyske feltpræst, som faktisk behandlede dem pænt og menneskeligt, modsat dommerne. Om jordfæstelsen i Husby Klit. Og det understreges, at kampen bølgede videre for fuld kraft. Og at bogens hovedperson, Sven Chr. Johannesen, var ikke så lidt af en helt. Han havde, så ung han var, både før han tog sin maskinisteksamen i København og efter sin tilbagekomst til Randers, ydet så meget mere end de fleste.

Om skriftet blot, at det er god læsning for alle, der vil vide besked. Mellem dem,

Jørgen Hæstrup har kunnet trække på, er Svens mor, fru Emma Johannesen. Hendes mand var, ved jeg af selvsyn fra mine Randersår, mærket

for stedse af den elskede og frihedselskende søns død.

Johs. Rasmussen

Det simple træ Kors, der straks blev rejst i Hørbylund, hvor Kaj Munks lig blev fundet.

Gutenberghus

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

Årsmødet på Kegnæs

Årsmødet den 30. og 31. maj på Kegnæs blev traditionen tro særdeles vellykket.

Af tekniske grunde bringer vi først referat, med fotos, i næste nummer af vort blad.

Næste årsmøde holdes på Staldgården i Kolding 15. og 16. maj 1993.

Vi gav hinanden det løfte, at mindes og ære dem, der døde for det, vi ville og ikke kom med os hjem.

Vi lovede, at vi ville række deres kære en hjælpende hånd, og derfor danned' vi dengang Kammeraternes Hjælpefond.

ERHVERVSHÆMMEDE

Århus afdeling: Kransenedlægning den 29. august 1992

Vi mødes med »Gestapofangerne« kl. 18.15 ved monumentet for de omkomne søfolk på Europa Plads. Herfra fortsætter vi til Vestre Kirkegård og 4. Maj-kollegiet.

Kl. 19 samme aften fejrer vi sejren over samarbejdspolitikken med kammeratligt samvær og fællesspisning i selskabslokalerne: Skovvangsvej 180, kælderens.

Tilmelding og bestilling af smørrebrød (antal stk.) til kontoret i åbningstiden tlf. 86-169118 eller Wilfred T. tlf. 86-104125 senest torsdag den 27. Diverse drikkevarer kan købes til vore sædvanligvis billige priser. Foreningen giver kaffe og småkager.

Venlig hilsen

Rich. Tue

Vel mødt den 19. september

Så nærmer tiden sig, hvor vi atter skal til fest i anledning af Buchenwaldklubbens fødselsdag. Det bliver i år 47 år siden klubbens stiftelse. Festen afholdes lørdag den 19. september 1992, kl. 18.00 i Rigspolitiets Kantine, Mitchellsgade 19-5., København V.

Vi mødes omkring et vel-dækket bord, hvor vi får serveret: Rejecocktail, marine-ret nakkekam og dessert, og derefter kaffe/te og småkager.

Denne dejlige menu fås for 175,- kr. pr. person.

Vin, øl og sodavand kan købes til moderate priser.

Efter spisningen bliver der lejlighed til en svingom.

Du må ikke snyde dig/fer for denne aften, der som sædvanlig ved vore arrangementer vil blive hyggelig og morsom.

Reserver allerede nu dagen og glæd dig til en aften i kammeratligt lag. Tag din »bedre halvdel« under armen og mød op.

Kom også, selv om du er ensom i hverdagen. Vi lover dig, at du ikke kommer til at kede dig.

Tilmelding er nødvendig, og den sker ved, at du senest den 5. september 1992 på girokonto 6 17 60 03, Buchenwaldklubben v/Ernst Steen, Vendersgade 6-4., 1363 København K, indbetaler beløbet for deltagelsen.

Dagen indledes som sædvanlig med kransenedlægning ved mindesmærket på Bispebjerg Kirkegård kl. 9.15, og derfra kører vi til Politigården for at deltage i højtideligheden i Politiets Mindegård kl. 10.00.

Vel mødt den 19. september.

BESTYRELSEN/GA

Ny formand i Sjællands-afdelingen

Gestapofangerne Sjællands-afdeling har valgt ny formand efter Jens Thomsens død. Det blev Axel Lauritzen, som er velkendt i fangekredse. Vi har bedt ham fortælle om sig selv, da mange medlemmer i foreningen ikke kender hans data. Axel Lauritzen fortæller:

Min vej fra Svendborg via Neuengamme, Dalum og retur

Jeg fik arbejde på Svendborg tekstilfabrik i juni 1939 som væver. Den 1. september brød den anden verdenskrig ud, idet tyskerne angreb Polen.

Tiden gik til den 9. april 1940, hvor Danmark blev besat af tyskerne. Jeg tror allerede i maj måned, kom jeg i forbindelse med nogle kammerater, der havde fået Aksel Larsens »Danske Toner«. Det første illegale blad, som blev delt ud på væveriet. Senere blev det til »Trods Alt«, vist nok udgivet af folketingsmedlem Petra Petersen, Odense. Endvidere »Frit Danmark«, Studenternes Efterretningstjeneste, og »Jens Jydes Breve«.

Gruppen, som jeg var med i, købte sukker og kom det i lejerne på jernbanevogne på Svendborg station, og vogne dækket med presenning brændte vi af.

Den 11. oktober 1944 havde jeg byttet med en kollega, for vi skulle hente våben ved en nedkastning. Jeg nåede ikke at komme med, da jeg blev taget på sengen af tyske soldater, anført af Poul Tysker, en sønderjyde, som efter krigen blev henrettet ved dom.

Jeg blev ført til Husmandsskolen i Odense, og efter tre nætter, efter forhør, sendt til Odense arresthus i Albanigade. Der sad jeg i 16 dage, da vi pludselig blev hentet op af cellen og blev kørt til Frøslev-lejren. Der var jeg desværre kun et par uger, da vi en morgen blev vækket, og alle måtte ud og stille op i den lange gang i barakken.

Derefter blev alle navne råbt op i alfabetisk orden, og de, der blev råbt op, blev senere via Padborg sendt til Tyskland og KZ-lejren Neuengamme.

En af mine lidelsesfæller var Jens Erik Finderup, som jeg nu sidder i bestyrelsen for Gestapofangerne Sjællands-afdeling sammen med. Ja, sikre et træf at være sammen med en god ven og kammerat fra den onde tid.

I KZ-lejren Neuengamme kom jeg til at arbejde i Klinkerværket, og nogle gange udenfor lejren. Vi var let genkendelige i vores sribede fangedragter, så flugt var faktisk umuligt.

Noget utroligt skete

Men ved juletid skete der noget ganske utroligt. Alle

Axel Lauritzen taler her i Dalum som led i Pilgrimsfærden.

danske fanger fik udleveret nyt tøj fra Dansk Røde Kors. To sæt undertøj. Skibenklæder, og dejlig varm trøje med guldknapper foran, samt halstørklæde og hue. Kapoerne kaldte os die dänische schwarze Garde.

Først i januar 1945 blev der udtaget ca. 150 danskere, ved nummeropråb, og vi blev spærret inde i en kælder i tre døgn, og anede ikke, hvad hensigten var med os. Men efter tre døgn blev vi kommanderet ud til nogle kreaturvogne, og blev kørt til en station, der hed »Gesten«.

Derfra gik vi til Dalum. Der var også andre fanger af anden nationalitet med, og nogle af dem var døde under transporten. I Dalum fik vi danskere en barak for os selv. Vi havde kun været der et par dage, da vi kom ud at marchere. Vi skulle ud at grave skyttegrave mod vest, for tyskerne regnede med invasion fra den side.

Så kom Bernadotte

Men midt i marts 1945 blev vi pludselig kaldt sammen, og blev kørt til Osnabrück. Herfra med jernbane til Hamborg og tilbage til Neuengamme.

Der havde vi den oplevelse, at den svenske greve Folke Bernadotte kom til Neuengamme og fortalte os, at alle danske og nordmænd skulle hjem.

Den 20. april 1945 blev vi hentet af svenske og danske Røde Kors-busser. Og vi forlod dette helvede og blev kørt til Danmark og til Frøslevlejren.

Der var vi kun nogle få dage, og efter aflusning blev vi sendt til Sverige. I Sverige oplevede vi den 4. maj, hvor kong Christian den Tiende talte, og grådkvalt sagde: »Guds fred med alle danske i Danmarks Rosengård«. Vi græd alle. Det var meget højtideligt.

Da jeg flyttede til Lyngby i 1956, traf jeg en gammel bekendt fra Svendborg, nemlig fru Porche, og på den måde kom jeg sammen med lidelsesfæller fra besættelsestiden, og er nu kort fortalt havnet her, og efter Jens Thomssens død blevet formand for Gestapofangerens Sjællands afdeling.

66.995 Axel Lauritzen

Gestapofangerne, Århus afd.

Til medlemmerne

foreløbigt program for 2. halvår 1992

15.-16. august. Årsmødet i Frøslev.

29. august. Kransenedlægning. Vi mødes ved Sømanden, Mindebrogade kl. 18.15, og vi slutter på Skæring Hede. Derefter kammeratligt samvær på Egå Marina.

26. september. Randers og Århus arrangerer tur til Bornholm. (Er fuldttegnet).

7.-8. november. Repræsentantskabsmøde i Grenå. Program først i oktober måned.

Først i december måned. Juletur til Bernadottegården i Hadsund, med afsluttende julefrokost, sammen med Randers afd. Bussen er gratis.

20. december. Kransenedlægning.

Program endeligt for de to sidste arrangementer udsendes samtidig med indkaldelsen til repræsentantskabsmødet.

Bestyrelsen ønsker alle vore medlemmer en rigtig god sommer og håber, vi ses til nogle af vore arrangementer.

Med venlig hilsen
P.B.V. Edith Johansen
Formand

Har du været »langtidsillegalt« eller lignende, er det nødvendigt at blive »retlig anerkendt«, før alle dine kammerater fra dengang er borte. Det er nemlig din opgave at bevise, at du er omfattet af erstatningsloven, og er kammeraterne borte, er der ingen beviser, og så bliver du ikke anerkendt.

Din kone kan sikkert få både begravelses hjælp og enkepension efter erstatningsloven, når du er død.

Har du fortalt hende det?

Har du fortalt din kone at Frihedsfonden er det bedste sted, hun kan henvende sig om hjælp til at få ordnet sine økonomiske forhold, når du er død?

Frihedsfondens postadresse er Æbeløgade 1, 2100 København Ø.

NEUENGAMME

Foreningens 30 års fødselsdag Et blad af Karls dagbog den 21. maj 1992

I det smukkeste forårsvejr samledes ca. 40 feststemte, renvaskede og pressede medlemmer af foreningen med damer på Sjælør station kl. 8.30, og alle var de spændte på, hvor Neuengamme-Foreningens 30 års fødselsdag skulle fejres?

Med Leif Sørensen vel placeret bag rattet i den komfortable bus, udløste formanden Hans Bøjlund spændingen og afslørede, at vores første stop var Horserødlejren. Turen gik nu op gennem det forårsprydede Nordsjælland, hvor alle træer stod i deres smukke

keste skrud, og de mange søer smilede mildt til os med deres spejlblanke flader.

Efter et lille stop, hvor mangt en støvet drøbel blev blødt op med en øl eller sligt, nåede vi så omsider lejren kl. ca. 10.30.

Vi blev hjerteligt modtaget af vagtmestrene 2 + Vagn (ref. er desværre ukendt med d'herrers efternavne). De førte os til Per Ulrichs smukke mindesmærke, der skal vidne for fremtiden om de danske, som under den tyske besættelse sad som fanger indtil 11. august 1944.

Kontorchef i Frihedsfonden, Anna-Lise Clausen nedlagde Neuengamme-Foreningens smukke buket med bånd under iagttagelse af få minutters stilhed.

Under besøget i Horserødlejren fik vi lejlighed til at gå

Eigil H. Larsens Eftf.
v/ P. Juul (k-z. 67.975)

St. Strandstræde 11 (v/ Kongens Nytorv)	Flagfabrik	1255 København K Telf. 33 11 07 87
--	-------------------	---------------------------------------

A·P·MØLLER

På de syv have -
under den syvttakkede
stjerne

lidt omkring, hvad der normalt ikke er tilladt, og der blev også tid til at se det nyindrettede lille museum, der rummer minder helt tilbage til tiden under 1. Verdenskrig, hvor der havde været russiske internerede, frem til i dag.

I den enkle og smukke lejrkirke udtalte Hans Bøjlund vores taknemlighed, fordi vi havde fået lejlighed til at gense Horsørødelejr, hvor mange af turens deltagere havde været interneret af Gestapo under besættelsen. Som synligt bevis for vores taknemlighed overrakte Hans en lille gave samt Frøslevsangbogen.

Under besøget i Horsørødelejr var civilforsvarschef i Helsingør, Poul Birkenfeldt, stødt til os. Hans far havde været med til at evakuere os fra Neuengamme. Nævnes bør også, at Poul Birkenfeldt var manden, der havde kunnet trække i de rette tråde, så dørene åbnede sig, som ellers var »lukkede«. Til al overflod havde Poul B. medbragt en herlig spillemand, Jørgen Koldstrup, der på festligste vis trakterede sin harmonika til glæde for vort opladte sind og sjæl.

Den videre færd gik nu mod Helsingør og Kronborg. På bastionerne nød vi en stille pilsner, og den smukke udsigt over Sundet på denne herlige sommerdag. Desværre var tiden nu så fremskreden, at Holger Danske måtte undvære vort besøg, han tilgifs os forhåbentlig, og pyt, der er jo heller ikke nogen overhængende fare p.t.!

Klokken var blevet 13.00, og DSB's restaurant var nu vært ved et fortrinligt måltid om bord på færgen m/s Thycho Brahe.

Da færgen havde lagt fra kaj, blev vi budt velkommen om bord af skibets kaptajn Hansen, og som noget usædvanligt blev de, der havde lyst, inviteret op at bese broen. Hans Bøjlund kvitterede for den fine modtagelse ved at overrække skipperen Frøslevsangbogen.

Vi måtte til Sverige to gange for at det fortræffelige måltid og de dertil hørende søsnaps kunne vederfares al ret. Under disse sørejser fandt formanden lejlighed til i varme og hjertelige ord at takke Poul Birkenfeldt for det store arbejde, han havde lagt i arrangementet til glæde for os. Også han fik et synligt bevis for vor taknemmelighed.

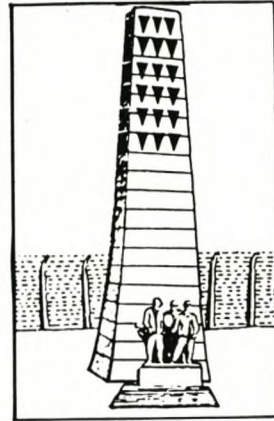
Sluttelig overrakte Hans en hilsen fra borgmester Preben Johansen, Bov, en Frøslevmedalje til Helsingørs borgmester, som han bad Poul Birkenfeldt viderebringe.

Efter »strabadserne« om bord var vi næsten fuldbefarne, da vi besteg den ventende bus i Helsingør, og Leif tog os på en lille sight-seeing ad den gamle Strandvej til København for at slutte, hvor vi startede - Sjælør.

Neuengamme-Foreningen har gjort det igen - en dag vil mindes, hvor venskab og kammeratskab var i højsæde.

Karl Salling Møller, Aalborg

SACHSENHAUSEN

To besøg fra Berlin

Sachsenhausenforeningen har haft to besøg fra Berlin af kammerater med aktuelle problemer på hjerte.

Midt i marts kom ISK's (Internationale Sachsenhausen Komité) nyvalgte sekretær for mindesmærkesamlinger (mindesmærkerne i Sachsenhausen, Ravensbrück og fængslet Brandenburg), Karl Stenzel og hans kone, Lore.

Om Karls besøg har Kaj Christensen skrevet i sidste nr. af »Pigtråd«.

I slutningen af marts fik vi besøg af den 21-årige Andreas Meyer fra Berlin, der er bestyrelsesmedlem i »Bund Deutscher Antifaschisten«.

Han har i det sidste års tid forsynet os med aktuelle udklip fra aviser og med andet materiale, der supplerer Karl Stenzels beretninger om forsøgene på at nedlægge mindesmærkerne og håne dem med opsætning af mindetavler og lignende om de internerede i »Speziallager 7«. Denne lejr er én af de, af de allierede magter, oprettede lejre, hvori interneredes SS'er, fangevogtere, bødler, belastede nazister og andre krigsforbrydere.

Blandt fortalerne for oprettelse af mindesmærker for disse krigsforbrydere er der folk, der påstår, at samtlige internerede er tyske patrioter og »uskyldige mennesker«.

Ingen af os udenlandske eller tyske, tidligere KZ-fanger kan acceptere, at vore døde kammerater skal mindes i selskab med deres bødler.

Blandt mindetavlerne har der fx været én over en Gestapomand, der er dømt for mord på 23 fanger. Det tog mere end et år at få fjernet tavlen.

Vore gæster lod til at befinde sig vel her. Særlig glade var de ved at besøge kammeraterne i Odense, der jo er Sachsenhausenforeningens centrum. Andreas Meyer samler interview af fanger fra udekommadoerne. Han var glad ved at udspørge Evald Lægteskov om klinkerlejr, som han savner materiale om.

Vi genser disse kammerater ved senere lejligheder, specielt i september i Nantes i Frankrig, hvor vore franske kammerater afholder deres ordinære kongres. Til denne er også inviteret Lilian Olsen, Gerda Søgård og jeg.

Peder Søgård

Mindeord

Svend Schødt

Tidligere redaktør ved Midtjyllands Avis, Svend Schødt, Hammel, blev 82 år.

Svend Schødt var gennem mere end 30 år redaktør for Midtjyllands Avis, Hammel. Han var avisens »grand old man« og fulgte til det sidste med i avisen og i små og store begivenheder i lokalsamfundet.

Svend Schødt var medlem af modstandsgruppen »Vi Fem«. I 1943 blev redaktionen i Esbjerg sprængt i luften, og Svend Schødt blev eftersøgt af tyskerne efter et par artikler på kanten af censuren.

Hjulpet af sin ven, præsten Eilif Krogager flygtede han til Sverige sammen med de øvrige i modstandsgruppen.

Svend Schødt fortsatte sin journalistiske karriere som travsportsmedarbejder ved en avis i Østersund i Nordsverige.

Den farverige journalist og tidligere modstandsmand vil blive husket og savnet af mange.

Hans Bøjlund takker kaptajn Hansen for den fine modtagelse. (Foto: Søs Lærche).

Jens Vilhelm Thomsen

Her er Jens Thomsen som rejseleder i Frankrig.

Efter lang tids sygdom er formanden for landsforeningens Sjællandsafdeling, Jens Vilhelm Thomsen, død, 73 år gammel.

Han var næstformand i landsstyrelsen af Gestapofangerne, og siden 1982 formand af den nyetablerede Sjællands-afdeling, der på dette tidspunkt havde 25 medlemmer.

Dette hverv røgtede Jens Vilhelm Thomsen godt. Han holdt tombola i Skottegården, hvor han havde legetøjsforretning. Han lejede boder, og han solgte lodsedler med fine præmier, og alt overskuddet gik til gamle KZ-fanger.

Jens Vilhelm Thomsen havde dette slogan, at disse penge fra overskuddet skulle bruges til medlemmerne, mens de var i live.

Han arrangerede mange gode rejser. Til Polen i 1984,

til Frankrig i 1985, ja i hvert følgende år var der rejser til udlandet.

Den sidste rejse gik i år til Osnabrück, hvor Jens Vilhelm Thomsen på grund af rekreationsophold i Spanien ikke selv kunne deltage.

Til alle rejser blev der givet tilskud til medlemmerne af overskuddet. Tidligere formand for landsforeningen Gestapofangerne, Chresten Karstensen, sagde engang på et repræsentantskabsmøde: »Jens, du skal være landsforeningens rejsearrangør, for det har du forstand på.«

Jens Vilhelm Thomsen blev i september 1944 deporteret til Buchenwald KZ-lejr, da tyskerne arresterede det danske politi.

I 1970 døde Jens Vilhelm Thomsens kone, og han blev således alenefar til tre børn, Henrik, 8 år, Lars, 13 år, og Lene, 19 år.

Vore tanker går til disse børn, der nu har mistet deres gode far. Det bliver svært at leve op til at føre Jens Vilhelm Thomsens arbejde videre. Men med en god bestyrelse og medlemmernes hjælp, skal det lykkes. Sjællandsafdelingen har i øjeblikket 225 medlemmer.

Ære være Jens Vilhelm Thomsens minde.

Axel Lauritzen

Hjertelig tak

for venlig deltagelse ved vor kære faders bisættelse.

Børnene

Jens Thomsens bisættelse. Foreningsfaner hilser det sidste farvel. (Foto: Freddy Haxvig, Hundested).

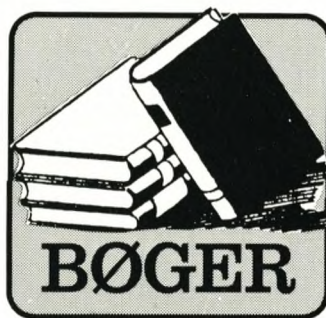
Helene Kvist

Helene Kvist, Langå, blev 75 år.

Helen Kvist var hittebar, idet hun blev fundet i en krybbe i stalden hos en gartner i Over Viskum.

Hun blev gift med handlegartner Heinrich Kvist i Randers, og de var begge aktive i modstandsbevægelsen. Parret blev taget af Gestapo, og han sad i koncentrationslejren Neuengamme.

Helene Kvist var medhjælpende hustru i forretningen og i torveboden. Parret fik 12 børn.

Besættelsestiden i Nordjylland

Af O. Neimann fra Aalborg Universitetsforlag

Titlen på denne bog er den mest prætentiose titel, anmelderen menes at have set.

Bogen er så ufuldstændig, at titlen snarere burde være: »Fragmenter«. Ovenikøbet med en vis hensigt.

Ufuldstændigheden viser sig særligt i afsnittet Bilag 8,2 side 240 om sabotager, ligesom der ingen - næsten ingen - omtale er om, hvordan modstanden opstod, og om de første par år.

Har forfatteren virkelig ikke fantasi til at gennemgå de illegale aviser fra disse år, disse aviser findes ovenikøbet på film. Eller at grave lidt lokalaviserne. For sletikke at tale med de modstandsfolk, der endnu er i live?

Det er dog historikernes opgave at gengive historien så korrekt som muligt.

Bogen er et fund for dem, der udelukkende ønsker overfladisk kendskab til besættelsestidens historie.

Kaj Christensen

»Hvornaar bliver du den samme?«

»Maaske - maaske i dag...«

Disse få jævne ord var i et hulkende gisp det sidste, kammeraten - medfanger - vennen Benjamin Mørch sluttede sin gribende tale med ved indvielsen af mindstedet for Husum/Schwesing KZ-lejren. Ordene lød fra talerstolen i Husum-Hus i Sydslesvig den 27. november 1987.

Vi, og den store forsamling, der var tilstede, sad åndeløse, lænkede af hans ord. Vi var bragt tilbage i tanker til denne frygtelige lejr, der i tre korte, men for os frygtelig lange måneder i efteråret 1944 kom til at koste flere hundrede fanger livet og førligheden, såvel fysisk som mentalt.

Da jeg her i foråret læste Benjamin Mørchs bog »Mærket for livet«, stod dette minde lyslevende for mig. Dette pragtfulde menneske, der mindst af alt ville gøre opmærksom på sin egen eksistens, har i sin beretning skildret sine oplevelser og sine medfanger på en så medfølelse og menneskelig måde, at man bliver dybt grebet af hans ord.

Denne bog fortjener som få andre en plads, hvorfra man kan tage den frem for at læse den igen og igen. Der er i den to budskaber fra denne hårdt prøvede mand; budskaber der er lige så aktuelle i dag, som de var under 2. Verdenskrig.

Det første er: Magt er en frygtelig ting i de forkerte hænder, men »Magt uden moral« er ondskaben i dens værste form, og den skal bekæmpes for enhver pris!

Det andet, Benjamin Mørch vil sige os, er, at i selv det værste helvede, selv der, hvor et menneske er frataget al sin værdighed, kan menneskelig medfølelse og godhed ikke udryddes.

»Jeg var forblevet et menneske...« siger Benjamin selv i sin beretning.

Hans Chr. Rasmussen

Pigtraad-Gestapofangen

Nummer 4. August 1992

ADRESSE- LISTE

SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Fmd.: Jakob Jensen, Højager 12,
3230 Græsted. 42 29 19 41.
Skr.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500
Lille Værløse. 42 48 56 74.
Kass.: Bernth Johannesson, Jacobysallé 16,
2th., 1806 Frederiksberg C, 31 31 86 86.
Bestyrelse: Villy Karlsson, Helge Kierulff,
Hans Andersen, Else Drejer, Birgit Fischer-
mann, Ove Laursen, Peter Møller Madsen,
John Nielsen, Birgit Lærche og Lilian Olsen.

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen, Sløsevej 19, 4894
Øster Ulslev 53 86 55 59.
Kass.: Ernst Steen, Vendersgade 6, 1363
København K 33 12 85 95.
Sommer: Møststien 6, Vester Lyng, 4500 Ny-
købing S. 53 41 01 20.
Odense: Carl Aage Hansen, Kærmindevej
25, 5000 Odense. 66 12 71 99.
Århus: Fmd.: Knud Andreasen, Stenbjerg
Kirkevej 6, 7752 Snedsted. 97 93 83 11.
Kass./sekr.: Niels Vognsen, Stokrosevej 21,
8330 Beder, tlf. 86 93 61 38.
Aalborg: G. Hansen, Østre Allé 47, 9000
Aalborg. 98 12 73 63.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: John Nielsen, Margrethevej 28, Ejby,
4070 Kirke Hyllinge. 42 40 50 87.
Kass.: Ernst Nielsen, Strandagervej 9, Mun-
kerup, 3250 Gilleleje. Giro 6 45 87 18. tlf. 49
71 86 59.

LANDSFORENINGEN ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Fmd.: Bernth Johannesson, Jacobys Allé 16,
2th., 1806 Frederiksberg C. 31 31 86 86.
Kass.: Richard Tue Andersen, Randersvej
75, 8200 Århus N. 86 16 92 42. Giro 5 43 27
23.
Omegnsafdelingen:
Fmd.: Jens Aller, Skelhøjvej 11, 2500 Lyng-
by. 42 88 88 72.
Kontoret: Kongevejen 252, 3.sal, 2830 Vi-
rum. 42 85 58 98. Giro 8 81 17 88. Kontortid
for sociale sager: Tirsdag 10-12. Sommerferie:
3/6-31/8.

Esbjerg afd.: Fmd.: Marius Jensen, Jagt-
vænget 22, Hjerting, 6710 Esbjerg V. 75 11 64
18.

Kontor: Centret, Skolegade 54, 6700 Es-
bjerg. Åbent hver onsdag kl. 14-17.

Sydøstjysk afd.: Fmd.: Jens Jac. Jensen,
Ullerupdalvej 217, 2., 7000 Fredericia. 75 92
54 57.

Kontor: Vendersgade 30,1 tlf. 75 93 29 73,
åbent tirsdag 14-16.

Socialsekretær: Kai Ibsen, Skovparken 38 B,
6000 Kolding. 75 52 82 43.

Kolding: Kontor: Koldinghus, Staldgården.
Åbent torsdag kl. 14-16. 75 53 18 84.

Odense afd.:

Fmd.: Minna Dahl, Præstegårdsvænget 16,
5240 Odensen NV. 66 13 80 10.

Kass.: Ruth Gjersing, L.A. Ringsvej 92, 5230
Odense M, tlf. 66 14 27 16.

Det sociale udvalg v/ Akxel Søndergård, Bø-
geparken 80, 7.th., 5240 Odense NØ, tlf. 66
10 40 32.

Sydfyns afd.: Fmd. og konsulent: Hjarne
Ditlevsen, Løkketoften 15, 5700 Svendborg.
Kontor: tlf. 62 20 15 52 (bedst kl. 08.00-
11.00).

Sjællands afd.: Ove Laursen, Moseskræn-
ten 3, Ganløse Bund, 3660 Stenløse 42 18 30
46.

Aalborg afd.: Fmd: Børge Dahl, Herskind-
sgade 9, 9000 Aalborg, 98 12 84 92.

Kontor v/ Børge Jensen, Østerbro 38, 9000
Aalborg. 98 12 16 19. Åbent torsdage 12-17.
Åbent for kammeratligt samvær torsdag 14-
17.

Århus afd.: Fmd. Richard Tue Andersen,
Randersvej 75, 8200 Århus N. 86 16 92 42
Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200
Århus N. 86 16 91 18 i åbningstiden: Tirsdag
og torsdag kl. 10-12.

LANDSFORENINGEN GESTAPOFANGERNE

Fmd.: Frode Greve Rasmussen, Lyngdalvej
18, 8500 Grenaa, tlf. 86 30 90 76.

Kass.: Else Bentzen, Nørre Boulevard 62,
8900 Randers, tlf. 86 42 69 61.

Randers afd.: Fmd.: Frode Greve Rasmus-
sen, Lyngdalvej 18, 8500 Grenå. 86 30 90 76.

Kass.: Ejnar Hulten, Møllevej 69, Hornbæk,
8900 Randers. 86 41 81 81.

Sjællands afd.: Fmd.: Axel Lauritzen,
Lundtofteparken 42, 2 tv. 2800 Lyngby.

Kass.: Kaj Schack Grundahl, Tranevej 14,
267j0 Greve. 42 90 16 00.

Århus afd.: Fmd. Edith Johansen, Sand-
kåskevej 2, 8210 Aarhus V, tlf. 86 15 73 15.

Kass.: Henning de Place, Jordbrovej 23,
8200 Århus N, 86 10 17 41, giro 1 27 64 92.

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER FRA BESÆTTELSEN

Fmd.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500
Lille Værløse. 42 48 56 74.

Kass.: Salle Fischermann, Toftekærvej 28
C, 2820 Gentofte. 31 65 89 90.

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, Sjøløv Boule-

vard 12, 2.tv., 2450 Kbh. SV. 31 16 60 98.
Kass.: Carl Adolf Sørensen, Egernvej 24,
8270 Højbjerg. 86 27 23 47.

HORSERØD

Fmd.: Villy Karlsson, Toftekærvej 116, 2860
Søborg. 39 69 86 62.

Kass.: Kaj Birkemose Petersen, Gl. Køge
Landevej 251B, I-dør 2., 2650 Hvidovre. 31
49 20 62.

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Hans Bøjlund, Skovparken 7, 6000
Kolding. 75 52 96 11.

Kass.: Søster Lærche, Immerkær 25, 2.tv.,
2650 Hvidovre. 31 75 58 03.

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

Astrid Blumensaadt, Carlsgade 5, 5000
Odense C. 66 12 79 08.

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Peder Søgård, Amerikavej, 7.4. th.,
1756 København V. 31 23 02 14 (sommerferie
55 44 10 32).

Kass.: Emmy Eskildsen, Nansensgade 22,
5000 Odense C. 66 11 92 52.

Odense: Evald Lægteskov, Granparken
128, 5240 Odense NØ. 66 10 24 15.

STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Helge Kierulff, Kidhøj 10, 2880 Bag-
sværd. 42 98 11 77.

Kass.: Hertha Berthelsen, Landlystvej 72,
2650 Hvidovre. 31 75 97 13.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Krasnik Fischermann, Fredens-
vej 1 A, 3, th., 2920 Charlottenlund. 31 63 82
55.

Kass.: Heinz E. Hess, Elverhøjvej 1 C, 2730
Herlev. 44 94 44 41.

Frihedsfondens postadresse er: Æbelø-
gade 1 st, th., 2100 København Ø. Telefon 39
27 35 00. Åbent tirsdag, onsdag og torsdag
kl. 10-15.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejers af De Erhvervshæmmede. 12
senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8582 Anholt
by. Henv. til S.E.F. Skovvangsvej 220, 8200
Århus N. Telefon 86 16 91 18, i kontortiden
eller Rich. Tue, 86 16 92 42 (sommerhus 86
55 84 64) Ansøgning om ophold i højsæso-
nen skriftligt senest den 1. februar.

Kegnæs: Ejers af Kammeraternes Hjelpe-
fond. Se øverst bladets side 2.

»Nors Hovedgård«: Selvejende institution.
12 senge. Adresse: Hindingsvej 38, Nors,
7700 Thisted. Henv.: Alex Bindeballe, 97 98
11 95.

Smidstruphytten: Ejers af Foreningen af
Gestapofanger fra Besættelsen. 4 senge.
Henv. til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128,
3500 Lille Værløse. 42 48 56 74.